

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Feminističko čitanje romana *Tante Rosa* autorice Sevgi Soysal

Završni magistarski rad

Mentor:

Prof.dr.Alena Čatović

Student:

Selma Zejnelagić

Sarajevo, 2023. god.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SEVGI SOYSAL-ŽIVOT I DJELO.....	3
2.1. Život.....	3
2.2. Književni razvoj	4
2.3. Politički angažman	6
2.4. Roman „ <i>Tante Rosa</i> “	7
3. FEMINIZAM.....	13
3.1. Talasi feminizma	13
3.2. Pravci feminizma.....	14
3.3. Definicija roda i spola prema Simone de Beauvoir i žensko pismo.....	16
4. FEMINISTIČKI POKRETI U TURSKOM DRUŠTVU	19
4.1. Žensko pismo u turskoj književnosti.....	21
5. FEMINISTIČKO ČITANJE ROMANA <i>TANTE ROSA</i>	23
5.1. Odnos Tante Rose prema samoj sebi i njena uloga majke	31
5.2. Odnos društva prema Tante Rosi	34
5.3. Tante Rosa kao borbena žena.....	37
6. ZAKLJUČAK.....	40
7. BIBLIOGRAFIJA	42
8. PRILOG.....	45
8.1. Životinje Tante Rose	45
8.2. Tante Rosa je izopćena	47

1. UVOD

Sevgi Soysal je značajna autorica turske književnosti druge polovine 20. stoljeća. Njeni romani i pripovijetke i danas privlače pažnju kako svojom tematikom i stilom tako i zbog toga što se u njima problematizira rodna ravnopravnost. Sevgi Soysal i njeno djelo *Tante Rosa* su nezaobilazni izvori u sagledavanju turskog ženskog pisma druge polovine 20. stoljeća.

U ovom magistarskom radu pristupit ćemo feminističkom čitanju romana *Tante Rosa* autorice Sevgi Soysal. Najprije ćemo se osvrnuti na životni i književni put autorice, dobitnice mnogih nagrada. S obzirom na to da je autorica ovog romana Sevgi Soysal bila ljevičarski orijentirana, te da je zbog toga bila dva puta u zatvoru smatramo da je veoma važno kazati kakva je bila politička situacija u periodu u kojem je ona djelovala. Osim toga, važno je da se osvrnemo na feminizam, pravac koji je utjecao na stavove autorice i njen književni rad te kasnije, talase i pravce feminizma.

Kroz lik glavne junakinje romana, Tante Rose, prikazan je život žene koja se bori i ne odustaje. U romanu se naglašavaju karakteristike patrijarhalnog društva koji ograničavaju slobodu i samostalnost žena, a u liku Tante Rose budi se čežnja za slobodom. Iz tog razloga smatramo da je veoma važno sagledati roman s aspekta feminističkih pokreta i reakcija na njega u Turskoj. Roman predstavlja konceptualizirani pregled buržoaskog života, događaji, likovi i atmosfera prikazani u romanu bili su prilično strani tadašnjem turskom društvu. Iako je iz tog razloga roman bio kritikovan i neadekvatno vrednovan, vrlo je značajan jer u njemu autorica pridaje značaj ženskoj inteligenciji i razumu te koristi znakovite opise i aluzije.

Feminističko čitanje romana temeljit će se na odnosu glavne junakinje prema muškarcima i percepciji nje same unutar patrijarhalnog društva u kojem muškarci imaju posljednju riječ. Nastojat ćemo da pronađemo primjere u kojima dolaze do izražaja iskustva ženskog tijela kao i to da li i na koji način glavna junakinja cijeni svoje tijelo. Shodno tome, pokušat ćemo da prikažemo i kakav je odnos Tante Rose, glavne junakinje, prema samoj sebi, porodici i djeci. S obzirom na to da je u društvu dominirao patrijarhalni poredak prikazat ćemo i odnos tog društva

prema glavnoj junakinji romana, pogled na njene postupke u različitim situacijama, a također i odnos crkve prema glavnoj junakinji i ženi uopće.

Ovaj rad se sastoji iz četiri dijela. U prvom dijelu govorit će se o autorici ovog romana, tačnije o njenom životu, političkom angažmanu te o samom romanu *Tante Rosa*. U drugom dijelu bavit ćemo se talasima i pravcima feminizma, definicijom spola i roda Simone de Beauvoir te ženskim pismom kako bismo na bolji način pristupili feminističkom čitanju romana. U trećem dijelu će također biti riječi o feminizmu te ženskom pismu u turskoj književnosti. Četvrti dio predstavlja analizu, odnosno feminističko čitanje samog romana u kojem ćemo navesti primjere iz korpusa. Na kraju završnog rada kao prilog nalazi se prijevod dva poglavlja: “Životinje Tante Rose” i “Tante Rosa je izopćena”.

2. SEVGI SOYSAL-ŽIVOT I DJELO

2.1. Život

Sevgi Soysal je rođena u Istanbulu 30. septembra 1936. godine kao treće dijete Mithata Yenena, arhitekta i imigranta iz Soluna i njegove supruge Njemice Annelise Rupp. Osnovnu školu Mimar Kemal završila je 1947. godine. Zatim je započela školovanje u Srednjoj ženskoj školi u Ankari (Ankara Kız Lisesi) te je završila 1952. godine. 1953. godine započela je svoje obrazovanje na polju arheologije na Fakultetu za jezik, historiju i geografiju Univerziteta u Ankari. 1955. godine udala se za Özdemira Nutkua¹. 1956. godine je pripremila naslovnicu „Umjetnici“ časopisa *Dost*. Studirala je pozorišnu znanost na Univerzitetu Georg-August u Göttingenu. U međuvremenu je pisala o umjetnosti za časopis *Dost*. U Tursku se vratila 1958. godine a iste godine rodila je sina Korkuta. Po povratku u Tursku, radila je na Radiju Ankara.² Neko vrijeme je radila u njemačkoj ambasadi, a zatim se pridružila TRT-u.³ Kasnije je nastavila obrazovanje na Konzervatorijumu na Odsjeku za scensku umjetnost. Nedugo zatim se razvela od Özdemira Nutkua te se ponovo udala za Başara Sabuncua.⁴ Nakon vojnog udara 12. Marta 1971. optužena je za pripadnost ljevičarskoj organizaciji i poslana u zatvor. Tokom boravka u zatvoru Mamak u Ankari, upoznala je Mümtaza Soysala, profesora ustavnog prava koji je također bio pritvoren zbog komunističke propagande. Vjenčali su se u zatvoru, te su u decembru 1973. dobili kćer Defne, a u martu 1975. kćer Fundu. Nije poznato kada je puštena iz zatvora ali je zasigurno neko vrijeme bila na slobodi, jer je Sevgi Soysal nakon nekog vremena ponovno bila uhapšena iz

---

¹ Özdemir Nutku je rođen 12. januara 1931. godine u Istanbulu. Bio je prevoditelj i pisac a njegiva prva knjiga poezije bila je knjiga *Eller* objavljena 1950. godine. Nakon što je diplomirao na Univerzitetu u Ankari na odsjeku za Engleski jezik i književnost otputovao je u Njemačku gdje je studirao na Univerzitetu u Göttingenu, na Odsjeku za scensku umjetnost. 1960. godine objavio je knjigu *Tiyatro ve Yazar*. Dobitnik je mnogih nagrada. Özdemir Nutku, *Yeni başlayanlar için oyuncunun çalışması*, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası, Yenibosna, İstanbul, 2004.

² <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/soysal-sevgi>

³ TRT- Turska radiotelevizija je nacionalna medijska kuća u Turskoj

⁴ A. Mümtaz İdil, *Bir Sevgi'nin Öyküsü*, Kavram Yayınları, İstanbul, 1990, str. 22

političkih razloga. Provela je osam mjeseci u zatvoru, te dva i po mjeseca u azilu u Adani.⁵ Nakon što joj je dijagnosticiran rak dojke, operisana je, te su joj 1975. godine odstranili jednu dojkicu. Međutim, bila je podvrgnuta još jednoj operaciji u septembru 1976. godine, te je sa suprugom otputovala u London na liječenje. Vrativši se kući, umrla je u Istanbulu 22. novembra 1976. u četrdesetoj godini. Ukopana je na groblju Zincirlikuyu u Istanbulu.⁶

2.2. Književni razvoj

Sevgi Soysal je prve tekstove i priče počela objavljivati u književnim časopisima *Dost, Yelken i Ataç*. Autorica Sevgi Soysal priča kako je poeziju počela pisati sa osam godina iz jednostavnog razloga. Inspiraciju za pisanje pronašla je u svojoj majci. To je s jedne strane bilo zbog toga što je autorica osjećala ljubomoru prema svom ocu kojem je njena majka pisala ljubavne pjesme, a s druge strane zbog toga što je željela zadobiti pažnju svoje majke koja iako joj je sve ispunjavala često nije obraćala pažnju na nju. Međutim, čitajući svoju poeziju rođacima izgubila je želju za istom te se njeno pjesništvo završilo brzo baš kao što je i počelo. Za svoje spisateljstvo kaže sljedeće: *U svojim ranim tinejdžerskim godinama, nisam ni pomišljala da ću da postanem spisateljica. Bila sam mnogo više zainteresovana za muziku i sport. Studirala sam arheologiju, udala se i postala majka. Nakon toga, kada sam imala 25 godina, nešto se desilo u meni i počela sam pisati. I sve do danas često sam pomišljala da treba da odustanem.*⁷

Kada je Sevgi Soysal dala ovu izjavu u intervjuu za časopis *Milliyet Sanat*, objavljena je knjiga pripovjedaka *Tutkulu Perçem* i roman *Tante Rosa*. Obije knjige nose izraziti subjektivni pristup, te se često mogu percipirati kao riječi same autorice. Kao što se može shvatiti iz njenih priča i tekstova, jedna od najvažnijih osoba u životu autorice je njena majka.⁸ Od 12. marta 1971. godine uslijedio je period koji je ostavio duboke tragove u životu i pisanju Sevgi Soysal. Njen

---

⁵ <https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/sevgi-soysal.html>

⁶ Priska Furrer, *Sevgi Soysal Bireysellikten Toplumsalığa*, Papirüs Yayınevi, 2003, str. 43

⁷ Sevgi Soysal, *Milliyet Sanat Dergisi*, 3.12.1976.

⁸ A. Mümtaz İdil, *Bir Sevgi'nin Öyküsü*, Kavram Yayınları, İstanbul, 1990, str. 20

roman *YürümeK* je bio zabranjen zbog toga što je imao neprikladan sadržaj.⁹ Roman *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* napisala je 1974. godine dok je bila u zatvoru. Bila je jedna od suosnivača novinske agencije ANKA koja je okupila novinare koji su nakon vojne intervencije ostali bez posla. Pisala je kolumne u časopisu *Politika* a roman po imenu *Şafak* kojeg je napisala 1975. godine kritikovao je vojnu intervenciju od 12. marta očima prognane žene.¹⁰ Roman *Barış Adlı Çocuk* u kojem je sumirala svoje utiske o bolesti i priče o promjeni nakon 12. marta, objavljen je 1976. godine. Umrula je u četrdesetoj godini u Istanbulu 22. novembra 1976. godine prije nego je uspjela dovršiti svoj posljednji roman *Hoş Geldin Ölüm*. Članke koje je pisala za novine *Yeni Ortam* i *Politika* sakupljeni su u knjizi po imenu *Bakmak* 1977. godine.¹¹

U nastavku ćemo hronološki navesti djela Sevgi Soysal:

1. *Tutkulu Perçem- Strastveni uvojak* (Pripovijetka) 1962
2. *Tante Rose -Teta Rosa* (Roman) 1968
3. *YürümeK - Şetnja* (Roman) 1970
4. *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti - Podne u Yenişehiru* (Roman) 1974
5. *Şafak – Svitanje* (Roman) 1975
6. *Barış Adlı Çocuk- Dječak po imenu Barış* (Roman) 1976
7. *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu- Područje ženskog odjela Yıldırım* (Memoar) 1976
8. *Bakmak- Gledati* (Članak) 1977
9. *Hoş Geldin Ölüm- Dobrodošla smrti* (Posmrtno objavljeni memoar) 1980

S obzirom na to da je Sevgi Soysal dobitnica mnogih nagrada za svoje spisateljstvo, smatrali smo da je važno da ih navedemo:

1. TRT Sanat Ödülleri Yarışması Başarı Ödülü (*YürümeK* adlı romanı ile)- *Nagrada za uspjeh na natjecanju iz umjetnosti Turske radiotelevizije (sa romanom po imenu Şetnja)* 1971
2. Orhan Kemal Roman Armağanı- (*Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* romanı ile)- *Nagrada Orhan Kemal (sa romanom Podne u Yenişehiru)* 1974

---

⁹ <https://www.mardinlife.com/sevgi-soysal-kimdir-sevgi-soysal-kitaplari-ve-sozleri.html>

¹⁰ <https://www.fembio.org/english/biography.php/woman/biography/sevgi-soysal/>

¹¹ <https://www.idefix.com/yazar/sevgi-soysal/s=149473>

Budući da je studirala scensku umjetnost pojavljivala se i kao glumica u pozorišnoj predstavi pod nazivom *Thomas Heingen ve Yoshuan Logan* 1961. godine. Osim toga režirala je jednu predstavu pod nazivom *Venüslü Kadınların Serüvenleri-* Avanture žena sa Venere koja se odigrala 2017. godine.¹²

2.3. Politički angažman

Sevgi Soysal je bila ljevičarski orijentirana i zastupala je stavove suprotne dominantnoj ideologiji svog vremena. Turska sedamdesetih godina prošlog stoljeća je period kada je komunizam percipiran kao najveća prijetnja, a socijalna opozicija i mobilizacije nasilno sprovedene od strane političke moći i vojske. Ovaj period je imao veliki utjecaj na autoričine stavove i angažman. Ona iskazuje opozicioni stav prema političkom shvatanju i praksi tog perioda. Sevgi Soysal je nakon Vojnog memoranduma od 12. marta 1971. godine dva puta boravila u zatvoru iz političkih razloga, te je tokom procesa zastupala ljevičarska opoziciona shvatanja.¹³ Period u kojem je Sevgi Soysal živjela donosi brojna društvena previranja. Prije svega, nakon Vojnog memoranduma, ustavna prava i demokratija su povučeni. Soysal u svojim memoarima ovaj period naziva „fašizmom“ i kroz svoje memoare pokušava da opiše period koji počinje od 12. marta. Samim tim zauzima kritički stav prema vladajućoj politici svoje zemlje u to vrijeme.¹⁴ Može se reći da se autorica suprotstavlja dominantnom političkom i društvenom poretku. Taj period doživljava kao sistematski problem koji nisu prouzrokovali pojedinci i smatra da se zajedničkim snagama treba boriti protiv njega.

Kao što smo već spomenuli, Sevgi Soysal je nakon 12. marta 1971. godine dva puta bila u zatvoru. Kako Bayrak navodi, za Sevgi Soysal zatvor znači obračun sa poretkom i ljudima, a ne sa zatvorenicima i zatvorom koji u određenom smislu čine jedan sloj društva.¹⁵ Sevgi Soysal je prvo uhapšena zbog kretanja bez lične karte i prkošenja vanrednom stanju, iako je sa sobom

---

¹² <https://www.biyografi.info/kisi/sevgi-soysal>

¹³ Ismail Cem, *Tarih Açısından 12 Mart Nedenleri, Yapısı, Sonuçları*, Cem Yayınları, İstanbul, 1980, str. 29

¹⁴ *Ibid*, str. 434

¹⁵ Mehmet Bayrak, *Hapishane Edebiyatı ve Sevgi Soysal'da „Tutuklu Kadın“*, *Politika Dergisi*, 27.11.1976.

imala ličnu kartu. Autorica taj period opisuje ironičnim tonom. Njen prvi pritvor trajao je 27 dana, a po drugi put biva uhapšena zbog vrijeđanja vojske za šta je osuđena na godinu dana.¹⁶ Oni koji ne saraduju sa dominantnim shvatanjem neosnovano se šalju u zatvor, ili su potpuno izolovani i onemogućeni da rade i stvaraju.¹⁷ Sevgi Soysal je ispunjavala sve zahtjeve kolektivnosti i solidarnosti u zatvorskom sistemu. Budući da je bila spremna da rješava probleme, da dijeli i balansira između različitih lijevih političkih frakcija, kada se birao potparol odjeljenja, dobila je zadatak da obezbjeđuje komunikaciju između zatvorenika i uprave. Uslovi u zatvoru su se iz dana u dan pogoršavali, a prvo razdoblje u šali nazivali su periodom socijalizma.¹⁸ Međutim, ovaj period u zatvoru je bio kratkotrajan te počinje period fašizma.¹⁹ Od zatvorenika se očekivalo da ustanu, salutiraju i obrate se svom ‘nadređenom’ kao komandantu. Bilo im je povrijeđeno pravo na zdravstvenu zaštitu te su podvrgnuti mučenju. Suočeni sa svim ovim, zatvorenici su kolektivno smišljali razne metode protesta. Soysal, kao potparol odjeljenja zauzimala je efikasan opozicioni stav prema zatvorskoj upravi u tim teškim uslovima. Žene su u zatvoru stvarale svojevrsnu kulturu kolektivnog života. Održavale su forume, te provodile vrijeme čitajući, diskutujući i učeći jedni druge strane jezike. Sevgi Soysal i njeni istomišljenici su se kolektivno i aktivno suprotstavljali praksi sistema u zatvoru.²⁰

2.4. Roman “*Tante Rosa*”

Roman *Tante Rosa* je druga objavljena knjiga Sevgi Soysal. Iako se općenito u književnoj kritici ubraja u kategoriju “pripovjedaka”, zapravo je neka vrsta rubne književne forme između “zbirke pripovjedaka” i kratkog romana. Naime, svih četrnaest tekstova u knjizi se s jedne strane mogu posmatrati kao samostalne priče, a s druge strane, to su dijelovi jedne veće, povezane cjeline. Sve priče govore o istoj junakinji, Tante Rosi i događajima iz njenog života. Činjenica da je roman *Tante Rosa* naslovljen na njemačkom jeziku i da se radnja u potpunosti odvija u

---

¹⁶ Sevgi Soysal, *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1977, str. 26

¹⁷ <http://www.serenti.org/mccarthy-donemi-abdde-cadi-avi/>

¹⁸ Sevgi Soysal, *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997, str. 21

¹⁹ Ibid, str. 91

²⁰ Ibid, str. 186

Njemačkoj, na prvi pogled može izgledati neobično za knjigu napisanu na turskom jeziku u Turskoj. Sevgi Soysal, čija je majka bila Njemica, rekla je u jednom intervjuu da je u romanu obradila nekoliko stvarnih događaja koji su se desili njenoj baki i njenoj tetki Rosel.²¹ *Tante Rosa* je konceptualizirana slika buržoaskog života. Događaji, likovi i atmosfera prilično su strani turskom društvu. Iz tog razloga njen rad je kritikovan i do danas nije adekvatno vrednovan. Međutim, *Tante Rosa*, konceptualno pruža univerzalnu perspektivu buržoaskog načina života. Činjenica da su ljudi i događaji strani turskom društvu ne mijenja mnogo funkciju djela. Jedno od dostignuća ovog djela je značaj koji autorica pridaje inteligenciji i razumu. Sevgi Soysal je umjela biti sarkastična čak i u izboru riječi. U svom pripovijedanju, više je voljela koristiti aluzije nego opise, te samim tim postoji dinamična razmjena aluzija između čitaoca i autorice. *Tante Rosa* je prema mišljenjima nekih remek djelo Sevgi Soysal.²²

U razgovoru sa Adnanom Binyazarom o *Tante Rosi*, Sevgi Soysal navodi da je *Tante Rosa* dobila ime po njenoj tetki Rosel koja je zaista izopćena u jednom selu Bavyera. Ona je napustila muža i djecu i otišla u veliki grad, htjela je postati dreser konja i bila je izbačena iz škole časnih sestara. Potom je dodala i ovo: *To je linija koja počinje sa mojom bakom a završava sa mnom.*²³ U istom razgovoru, Soysal o *Tante Rosi* kazala je i sljedeće: „*Ali ja nisam napisala Tante Rosu da bih širila misao o nekim osjećanjima koje sam naslijedila. Sve sam to zaboravila. Godinama nakon ovih sjećanja na strah i stid, u trenutku kada sam se osjećala nesretno i smatrala da sam nesposobna da bilo šta postignem, te da je moje postojanje besmisleno, u trenutku kada sam smatrala da ću se pisanjem osloboditi vlastitih iskustava, počela sam da pišem Tante Rosu.*“²⁴ Ona ovdje sama jasno naglašava da *Tante Rosa* nije nastala s unaprijed određenom namjerom. Na pitanje Adnana Binyazara o tome da li je *Tante Rosa* izabrala slobodu ili zatočeništvo odgovorila je sljedećim riječima: „*Šta god da kažem biće pogrešno. Sloboda ili zatočeništvo? Zar to nisu pojmovi koji se prožimaju? Ono što me dotiče toliko da mogu da širim ono što čujem jeste 'ostavljanje'. Ostaviti nešto bez pripreme, možda u najnepotrebnijem i najpogrešnijem trenutku.*

---

²¹ Priska Furrer, *Sevgi Soysal Bireysellikten Toplumsalığa*, Papirüs Yayinevi, 2003, str. 44

²² Selim Ileri, „*Sevgi Soysal Üzerine*”, *Türk Dili* 304, Ankara, 1977, str. 7

²³ Adnan Binyazar, *Tante Rosa İle*, Bilgi Yayinevi 3.Basım, 1980, str. 95

²⁴Ibid, str. 96

*To je saznanje da 'trenutak ostavljanja' neće usrećiti niti proslaviti onog koji ostavlja, ma koliko oni koji su ostavljeni mogu ostati.*²⁵

Knjiga se sastoji od četrnaest međusobno povezanih pripovjetki. U ovoj seriji priča koje prate glavnu juknakinju od njene jedanaeste godine pa do smrti, književni postupak više liči na entuzijastičan i sarkastičan narativ latinoameričke književnosti. Sukob misli i stavova dominira u svim pripovjetkama. *Tante Rosa* je zauzela svoje mjesto u turskoj književnosti kao jedno od najmaestralnijih djela. Što se tiče problema prisustva strane kulture u knjizi, iako je Sevgi Soysal dala potrebno objašnjenje o tome, bilo bi korisno napomenuti sljedeće: Neophodno je razmisliti o tome šta bi se promijenilo kada bi Sevgi Soysal kazala "Tetka Ayşe" umjesto „Tante Rosa“. Spisateljica je u romanu prikazala primjere književno-umjetničkih dometa na Zapadu ali je uspjela zadržati i originalan jezik u pripovijedanju.²⁶ Uprkos tome što je vrlo uspješna u pogledu narativne tehnike, može se reći da *Tante Rosa* ozbiljno angažira i problematizira društvene probleme. Ovo može biti jednim dijelom zbog toga što je priča napisana da opiše Tante Rosu, ili drugim riječima kazano, problem „žene“ sagledan je kroz ličnost Tante Rose. Bez sumnje, pitanje „žene“ uključuje i društvenu angažiranost, ali autoričin pristup nije daleko od toga. U tom pogledu, u *Tante Rosi* je prisutan nadrealistički stil pisanja.²⁷

U već spomenutom intervjuu sa Adnanom Binyazarom, o pisanju *Tante Rose* Sevgi Soysal kazala je da nije uređivala nijednu priču koju je napisala. Naglasila je da to nije ispravan način pisanja, ali da je *Tante Rosu* napisala bez ikakve preliminarne pripreme, preskačući mnoge detalje kojih se kasnije sjetila.²⁸

U nastavku ćemo se kratko osvrnuti na sadržaj knjige. Kao što smo već naveli roman *Tante Rosa* sastoji se od četrnaest međusobno povezanih pripovjetki. To su priče o ženi tokom čijeg života su se nizali samo neuspjesi. U knjizi su dati djelovi života junakinje od njene jedanaeste godine pa sve do smrti. Rosa je bila buntovnica. Još od djetinjstva zamišljala je sebe kao princezu i odrasla je kao djevojčica koja je čekala svog princa na bijelom konju. Njena majka je bila žena koja je svakodnevno čitala časopis *Nasamo sa Vama*. Kao djevojčica koja je stalno bila uz majku,

---

²⁵ Adnan Binyazar, *Tante Rosa İle*, Bilgi Yayinevi 3.Basım, 1980, str. 98

²⁶ A. Mümtaz İdil, *Bir Sevgi'nin Öyküsü*, Kavram Yayınları, İstanbul, 1990, str. 49

²⁷ Ibid, str. 50

²⁸ Adnan Binyazar, *Tante Rosa İle*, Bilgi Yayinevi 3.Basım, 1980, str. 99

i sama Rosa je bila zalučena tim časopisom i nastojala je oponašati gotovo sve što je pisalo u njemu. Dakle, Tante Rosa je svoju ranu mladost oblikovala tako što je čitala časopis *Nasamo sa Vama*. U tom časopisu nalazili su se članci o životima kraljeva i prinčeva i pripovijesti o romantičnim ljubavima i djevojkama koje su obeščašćene. Kada je imala jedanaest godina, u nedjeljnom porodičnom časopisu *Nasamo sa Vama* pročitala je vijest o Kraljici Viktoriji koja je sa osamnaest godina vršila reviziju u savezu kraljevske konjice. Tante Rosa je nakon kratkog vremena odlučila da postane dreser konja. Njena majka je odmah izvijestila Rosinog oca o njevoj odluci. Rosin otac je bio strog ali i veoma slab na nju, te je dopustio Rosi da se okuša u tome i pristupi cirkuskoj trupi. Rosu su prvog dana stavili na najopasnijeg konja u cirkusu sa kojeg je pala i povrijedila se. Ni padovi je nisu sprječavali da odustane od svoje nakane. Ubrzo nakon toga njen otac umire a majka se udaje za drugog čovjeka. Tante Rosa je počela da radi u cirkusu kako bi ostvarila svoj san, međutim, iako se trudila, na kraju tog iskustva shvatila je da ne može postati dreser konja. Nedugo zatim, Rosu su upisali u školu časnih sestara. Tante Rosa u školi časnih sestara upoznaje ženu po imenu Schwester/Sestra Maria. Prema Rosinim riječima, Schwester Maria je bila strašna žena plavih očiju koja je kažnjavala Rosu ako bi Rosa nakon trčanja popila vode, govoreći joj da je grijешna djevojka i da se ne može obuzdati. Kada je Rosa jednom prilikom pala i povrijedila nogu, rekla joj je da je Bog kaznio, da joj nije izliječio rane jer ne zna kako da se posveti Bogu i suspregne svoje želje. Nakon nekog vremena Rosa je bila izbačena iz škole zbog toga što nije mogla obuzdati svoje želje i tijelo. Život junakinje, koja je djetinjstvo provela s takvim razočarenjima, nastavlja se praćen drugim negativnim iskustvima. Nakon prvog seksualnog iskustva sa Hansom, sinom njenih komšija, ona se udaje za Hansa jer je ostala trudna s njim iako to nije željela. U tom braku dobila je troje djece. Život junakinje svodio se na brigu o djeci, redovno pečenje guske i pite od jabuka svake nedjelje kao i neželjeni seksualni odnos sa suprugom. Jednog dana Tante Rosa odlučuje da ostavi sve iza sebe i ode. Tante Rosa je bila katolkinja i živjela je u jednom selu, izrazito katoličkoj sredini. Budući da je ostavila sve i otišla, ona biva izopćena iz crkve zbog kršenja svih normi koje je crkva nalagala. Otišla je u veliki grad i počela raditi u jednom kiosku gdje je prodavala novine. Tu je upoznala novog muža koji je svirao violinu. Umjesto da donosi novac u kuću i pomaže joj oko prodaje novina, njen novi muž svirao je violinu i pričao joj o raznim kulturama, vjerovanjima i filozofiji. Sve je to radio zbog toga što je ona tako zahtijevala. Iz ovog braka Tante Rosa je imala dvoje djece. Jednog nedjeljnog jutra, muž Tante Rose koji je svirao violinu umire. Kao da i nije baš bila pogođena

njegovom smrću, ona odmah polazi u potragu na novim poslom i zapošljava se na groblju. Ona je bila žena koja je voljela da se bori i smatrala je da može za sve pronaći praktična rješenja. Nedugo zatim, Tante Rosa se ponovo udala. Budući da joj je taj muž bio vojnik, većinu vremena je provodila sama i ta usamljenost je tjerala Tante Rosu u potragu za novim muškarcima. Ovog puta je bila u braku sa osobom kojoj nije smetalo to što je ona imala seksualne odnose sa drugim muškarcima. Jednom prilikom kada je došao kući, njen muž ju je zatekao u krevetu s ljubavnikom te se samo nasmijao tom čovjeku koji je skočio kroz prozor jer se uplašio njega. Međutim, Rosa ni sa njim ne pronalazi sreću i napušta ga. U potrazi je za novim brakom i poslom koji će je učiniti sretnom. U oglasu koji je vidjela u časopisu pročitala je da muškarac traži ženu koja će dijeliti sa njim samoću na njegovom imanju. Odmah se prijavila na taj oglas, međutim, uskoro je bila otpuštena. Nikako nije odustajala od traženja posla. Pokušavala je trgovati pa je kupovala stvari koje su bile na aukciji i prodavala ih. Dok je radila taj posao, prisjećala se svoje bake koja joj je uvijek govorila da Jevreji sve kupuju po jeftinoj cijeni a potom to prodaju po skupe pare. Junakinja, koja ni u tom poslu nije mogla pronaći ono čemu se nadala, shvatila je da je teško zaraditi novac ali se nije ustručavala da taj novac troši. Potom svoju kuću počinje iznajmljivati kao hostel, ali ubrzo i od toga odustaje. Nakon nekog vremena ostaje bez novca i počinje prodavati garderobu u jednom kafiću. Žena koja joj je dala posao, kazala joj je da garderobu može postaviti kod ženskog toaleta. Također, ponudila joj je i da naplaćuje usluge toaleta na šta je ona pristala. Nije puno prošlo a ona se posvađala sa mušterijom i opet napustila posao. Potom se prijavljuje na oglas za kasirku. Kada je otišla tamo, vrata joj je otvorila punačka žena od koje se svakog trenutka čovjek može uplašiti. Grubo je rekla Rosi da to nije oglas za kasirku već da je to javna kuća. Rosa je krenula da ide ali se ipak vratila i pristala da radi tu govoreći samoj sebi „šta me briga za žene koje se svojom voljom prodaju“. Radila je tu neko vrijeme, međutim, s vremena na vrijeme razmišljala je o tome šta ako postane kao te djevojke. Tante Rosa napušta taj posao kada je pretuku i optuže žene koje su radile u javnoj kući. Izbacile su je ispred vrata i nisu joj dale novac koji je zaradila. Nakon toga, Rosa je prodavala boce kako bi osigurala sebi egzistenciju. Nikako nije odustajala od toga da radi i da se trudi. Rosa, koja se nije ustručavala raditi sve vrste poslova kako bi stala na svoje noge borila se sve do smrti. Dok je sve to proživljavala, Rosa je ostarila. Na kraju se pojavljuje jedan od njenih bivših muževa, Mathes i njihova kćer. Bila je nesrećna jer nije uspjela dostići život pun ljubavi kakav je tražila. Željela je da probudi novu Rosu u sebi, ali ona umire prije nego što je to uspjela ostvariti. Kada je

umrla, odlučeno je da bude kremirana jer niko nije želio pokriti troškove njene sahrane. Rosa nikako nije bila sretna tokom života pa čak ni nakon smrti. To se uočava u trenutku kada je kućni mačak oborio teglu u kojoj je bio njen pepeo i pomokrio se po njemu.

Iz navedenog se da zaključiti kako se Tante Rosa osjećala odbačeno u patrijarhalnom društvu jer je od djetinjstva bila zapostavljena od strane porodice, društva i okoline. Tante Rosa je bila prepuštena sama sebi i kada joj je bilo teško ona nije odustajala. Čak i kada je bila djevojka koja je trebala da započne najljepši period svog života doživjela je najveće razočarenje zbog muškarca koji je želio samo zadovoljiti vlastite potrebe. Od tog trenutka ona je postala nemoćna i bila je izložena raznim iskušenjima. To što je tragala za svojom srećom, za poslom koji bi joj pružio egzistenciju može se posmatrati kao njena borba za opstanak žene uprkos društvenim normama i patrijarhalnom ustroju a ona sama se može percipirati kao svojevrsna aktivistkinja za ženska prava.

Također, želimo kazati da ovaj roman predstavlja sliku žene koja želi da promišlja i razvija vlastiti indentitet unutar postojećih rodnih okvira i društvenih ograničenja s kojima se susreće. Autorica Sevgi Soysal je ovim romanom pokazala koliko je bitno formiranje ženskog identiteta jer se on zasigurno dotiče pojma spola i roda. Samo se na ovaj način, odnosno pisanjem o takvim temama može doprinijeti osviještenosti žena.

3. FEMINIZAM

Feminizam je definiran kao pokret čiji je cilj ostvarivanje prava žena kao ljudskih bića, te njihovo podržavanje i osnaživanje.²⁹ Također, feminizam se bori protiv podjele rada u kojoj muškarci vode glavnu riječ i gospodare javnim sferama, dok su žene ograničene na obavljanje kućnih poslova, te brigu o porodici.³⁰ Kako bi se bolje shvatilo šta predstavlja feminizam, kao i to na šta je sve utjecao prikazat ćemo put njegovog razvoja, odnosno sve talase feminizma kao i njegove pravce. Kada govorimo o talasima feminizma, mislimo na tri talasa, mada se u novije vrijeme navodi i četvrti. U nastavku ćemo prikazati i što je za svaki talas karakteristično.

3.1. Talasi feminizma

Prvi talas feminizma javlja se krajem 19. stoljeća u Francuskoj. Ono što je karakteristično za prvi talas feminizma jeste to da većina žena sebe uopće nije smatrala feministicama i one su se uglavnom usredotočile na dobivanje prava glasa. U ovom periodu feministkinje su se zalagale za ravnopravnost žena po pitanju glasanja, zaposlenja, nasljeđivanja imovine i obrazovanja.³¹

Drugi talas feminizma često se naziva i pokretom za oslobođenje žena, a javlja se šezdesetih godina 20. stoljeća, nadahnjujući se idejama Simone de Beauvoir i Virginije Woolf. Feministice drugog talasa zalažu se za ravnopravnost, socijalnu i pravnu rodnu jednakost, a upravo je termin *feministica* populariziran u tom periodu. Također, ono što odražava ovaj talas jeste objavljivanje djela u kojima se propituju mnogobrojni prisutni problemi kao što su ženama ograničen pristup profesionalnom životu i uspjehu, seksizam, razumijevanje žena i ženska neravnopravnost.³²

---

²⁹ <https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/>

³⁰ Susan Alice Watkins, Marisa Rueda, Marta Rodrigues, *Feminizam za početnike*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002, prevela Mirjana Paić-Jurunić, str. 3

³¹ <https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/>

³² <https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/>

Treći talas feminizma traje od devedesetih godina dvadesetog stoljeća i razvija se i danas. Nastao je kao reakcija na neuspjele i neostvarene ambicije prethodnih generacija na diskriminaciju žena. Više nego bilo koji raniji talas, ovaj treći se bori protiv svih podjela, seksizma, stereotipa i prikazivanja žena na načine koji im štete i sputavaju njihove mogućnosti.³³

3.2. Pravci feminizma

Feminizam kao ženski pokret brzo se širio širom svijeta, a iako je temelj pokreta ostao nepromijenjen unutar njega javile su se različite tendencije proizašle iz različitog viđenja najboljeg puta do ostvarenja feminističkih ambicija. Iz toga su se razvili različiti pravci feminizma, a u nastavku ćemo kazati nešto više o njima.³⁴

Radikalni feminizam javlja se u drugoj polovini 1960. godine. Nezadovoljne dotadašnjim tretiranjem ženskih problema i rodnom diskriminacijom, radikalne feministice smatrale su da su protesti i pobune ispravni put za ostvarivanje njihovih potreba. Borile su se za to da čvrsto povuku granice između muškaraca i žena, tvrdeći da su žene jedna klasa, a muškarci druga. Njihova primarna borba bila je usmjerena protiv nasilja muškaraca nad ženama.³⁵ Tvrde su da uzroci muške dominacije potječu iz porodičnih odnosa te da njih najprije treba mijenjati. Glavni krivac za nepovoljan položaj žena jest patrijarhalni sistem koji muškarcima dozvoljava nadmoć nad ženama ograničenim za obavljanje kućanskih poslova. Stoga je krajnji cilj mijenjanje odnosa među spolovima, što je prema radikalnim feministicama moguće jedino rušenjem patrijarhata, odbacivanjem rodni uloga i korjenitim promjenama u društvu.³⁶

---

³³ <https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/>

³⁴ Susan Alice Watkins, Marisa Rueda, Marta Rodrigues, *Feminizam za početnike*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002, prevela Mirjana Paić-Jurunić, str. 120

³⁵ Ibid, str. 121

³⁶ Sofija Vrcelj, Marko Mušanović, *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, Hrvatsko futurološko društvo, Rijeka, 2011, str. 44-45

Socijalistički feminizam usmjeravao se na izazove kapitalizma, muške nadmoći i patrijarhalnosti.³⁷ Njime se nastojao pronaći odnos između promjena u položaju žena i promjena u ekonomskom sistemu. Razvio se u doba industrijske revolucije kada dolazi do zapošljavanja žena u fabrikama. Socijalističke feministice borile su se za unaprijeđenje radnih uslova žena i uklanjanje društvenih problema.³⁸ Glavni izvor diskriminacije nad ženama vide u klasnoj podjeli. Prema nekim autorima, socijalistički feminizam dualna je teorija koja spaja marksistički i radikalni feminizam, prema kojima: “Nema oslobađanja žena bez socijalizma, nema socijalizma bez oslobađanja žena.”³⁹

Kada govorimo o liberalnom feminizmu, možemo kazati da su manju skupinu činile liberalne feministice koje su smatrale da sistem ne treba rušiti, već ga popraviti tako da se donesu reforme u korist žena, odnosno željele su zakonodavstvo u kojem će žene biti ravnopravne i samopouzdanije.⁴⁰ Liberalne feministice, dakle, jednakost muškaraca i žena nastoje postići političkom i pravnom reformom. Prema liberalnim feministicama sve su žene sposobne postići jednakost s muškarcima i to same, bez promjena društvene strukture. Prije svega zalažu se za pravo glasa, pravo na izbor, pravo na obrazovanje, jednake plate, zdravstveno osiguranje te se bore protiv porodičnog nasilja.⁴¹

Anarho feminizam nastao je kao spoj feminizma i anarhizma u kojem je oslobađanje žena povezano s oslobađanjem svih ljudi od hijerarhije. Njihov cilj je bio uništenje hijerarhije.⁴² Anarhizam označava negiranje svih oblika hijerarhija, a ono što je za feminizam najvažnije jeste

---

³⁷Sofija Vrcelj, Marko Mušanović, *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, Hrvatsko futurološko društvo, Rijeka, 2011, str. 41

³⁸Sofija Vrcelj, Marko Mušanović, *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, Hrvatsko futurološko društvo, Rijeka, 2011, str. 42

³⁹ Sofija Vrcelj, Marko Mušanović, *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, Hrvatsko futurološko društvo, Rijeka, 2011, str. 43

⁴⁰ Susan Alice Watkins, Marisa Rueda, Marta Rodrigues, *Feminizam za početnike*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002, prevela Mirjana Paić-Jurunić, str. 120

⁴¹ Sofija Vrcelj, Marko Mušanović, *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, Hrvatsko futurološko društvo, Rijeka, 2011, str. 59-60

⁴² <https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/>

što negira patrijarhat. Anarho feministice kao izvor za sve nepravde vide u raspodjeli moći u društvu, te je upravo zato potrebno osloboditi društvo od bilo kakve hijerarhije.⁴³

3.3. Definicija roda i spola prema Simone de Beauvoir i žensko pismo

U kontekstu teme ovog rada veoma je važno osvrnuti se na pitanje feminizma u književnosti. Kako bi tema feminizam u književnosti bila bolje shvaćena, najprije ćemo se dotaći autorice Simone de Beauvoir, žene koja se borila za ravnopravnost spolova. Kada govorimo o Simone de Beauvoir, govorimo o ikoni feminizma 20. stoljeća, preteči feministica kojima je upravo ona bila uzor, inspiracija i poticaj da nastave svoju borbu. Simone de Beauvoir, francuska autorica, filozofkinja i intelektualka, pripadnica egzistencijalističkog filozofskog kruga svjetsku je slavu stekla djelom *Drugi spol* koji možemo smatrati kamenom temeljcem feminističkih i rodnih studija. Bila je aktivna sudionica u borbi za prava žena u Francuskoj. Za ženski pokret i feminističku filozofiju njeno kapitalno djelo *Drugi spol* predstavlja povijesnu prekretnicu. Knjiga objavljena 1949. godine prethodila je i ujedno najavila novi pravac ženskog pokreta. Analizirajući različite uloge žene koje joj nisu dane prirodom, već su društveno uvjetovane i žene stavljaju u imanentnost, autorica postavlja temelje jednog radikalnog feminizma. Ključna ideja njene feminističke filozofije glasi: „Ženom se ne rađa, ženom se postaje“. Time želi naglasiti podređenost žene u društvu u kojem oduvijek vladaju muškarci. Simone de Beauvoir želi istaknuti da žene igrajući uloge koje im nisu dane prirodom imaju pravo na promjenu, na slobodu. Njen život izvrstan je primjer onoga o čemu je pisala, za što se borila i istraživala u svom radu. Njeni radikalni stavovi često su nailazili na osudu društva, no to ju nikako nije pokolebalo u njenim nastojanjima. Moglo bi se reći da je to bio samo jači poticaj da ustraje u borbi za koju je živjela. Simone de Beauvoir smatrala je kako su ženske uloge ponižavajuće za žene. Simone de Beauvoir je u svoju feminističku filozofiju uvrstila brojne ideje, sociološke, antropološke, filozofske, ne bi li što bolje prikazala i objasnila društvenu uvjetovanost spola. Simone de Beauvoir eklatantan je primjer jedne moderne, aktivne intelektualke, filozofkinje

---

⁴³ Sofija Vrcelj, Marko Mušanović, *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, Hrvatsko futurološko društvo, Rijeka, 2011, str. 59

egzistencijalizma. Razotkrila je patrijarhalnu osnovu teorija u biologiji, psihoanalizi, historijskom materijalizmu, proučavala je rodne uloge i postavila slobodu, pravo na samoodređenje i jednakost, kao osnove svih vrijednosti. *Drugi spol* temeljno je i prvo utjecajno djelo feminističke filozofije u kojoj se razmatra ugnjetavanje žena. Ono postavlja razliku između biološke spolne različitosti i društveno nametnutih kategorija roda. Prema Beauvoir nikakav biološki ni fizički razlog nije dovoljan da se žena svrstava u kategoriju Drugog. Ona smatra da ta drugost nastaje upravo zbog izrazite zavisnosti žena od muškarca, često njenog ugnjetavača. Simone de Beauvoir donijela je jednu od najradikalnijih analiza položaja žene. No, tek dvadeset i tri godine nakon pisanja knjige aktivno se angažirala u kolektivnoj borbi za ženska prava. To je objasnila činjenicom da se u tih dvadeset godina nije ništa promijenilo u pogledu ženskih prava i položaja žene. Beauvoir smatra da žena ne mora biti majka i supruga da bi imala sretan i ispunjen život. Tema *Drugog spola* je ženska podčinjenost u svakom smislu te riječi, od najranijeg uzrasta do ženske rodne uloge, granice i teret s kojim se žene zbog nje suočavaju u porodici i društvu koje je apsolutno muško.⁴⁴ De Beauvoir jasno kaže da se ženom postaje, ali uvijek pod kulturalnom prisilom da se postane ženom. A očito to nije prisila koja proistječe od “spola”. Prema Beauvoire rod nije skup odnosa ili svojstava, već isključivo obilježje žene. Prema njoj, jedino je ženski rod obilježen i definiran u odnosu na muškarce koji se percipiraju kao univerzalne osobe čija spolnost nije njihovo primarno obilježje. Žene su prema Beauvoire određene s obzirom na spol, dok su muškarci nositelji univerzalne osobenosti. Simone de Beauvoir u svom radu nije eksplicitno izrazila razliku između spola i roda ali je postavila temelje rodno/spolne problematike. Svojom izjavom da se ženom postaje, zapravo implicira svoje uvjerenje kako je kategorija žena promjenjivo kulturalno postignuće, skup značenja što se preuzima ili prihvata u kulturalnom polju, tj. kategorija roda nam je nametnuta izvana, društveno konstruirana, tj. stečena. Spol je za Beauvoir biološka činjenica, ono što nas određuje samim dolaskom na svijet i neodvojivi je dio našeg ljudskog bića.⁴⁵

“Žensko pismo” termin je vezan uz feminističku kritiku koja je istovremeno i politički angažirana. Otežavajuća je okolnost što ima obavezujuću ulogu prema ženskom spolu u ime

---

⁴⁴ Dragana Panić, *Tematiziranje ženskog pitanja u djelu Simone de Beauvoir*, Sveučilište Josipa Jurija Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2013, str. 3-4

⁴⁵ Ibid, str. 28

kojega nastupa i mora se dokazati pred “muškim” standardom spoznajne strogosti i znanstvene nepristranosti.⁴⁶ Pojam feminističke književnosti koristi se relativno malo; u praksi je prihvaćeniji pojam ženskog pisma nastao u okrilju francuske feminističke kritike književnosti sedamdesetih godina (H. Cixous, L. Irigaray) i danas se, posebno u novinskoj kritici, upotrebljava opći naziv za ženske autorice koje se bave već tradicionalno prihvaćenim ženskim temama. Za „žensko pismo” je važna 1968. godina i studentski nemiri nakon kojih se taj pojam širi izvan granica Francuske. Ono je postalo znakom ženskog identiteta i integriteta. Koncept „ženskog pisma“ u saglasnosti je s konceptom različitosti i jedan je od ključeva kojima se traži mogućnost napuštanja dominantnog logocentričnog reda u mišljenju i pisanju i osvajanja prostora za slobodnu igru misli i jezika, za „igru označitelja“. Teoretičarka H. Cixous navodi kako „žensko pismo“ uvijek treba biti barem malo subverzivno, antiinstitucionalno i narušavati određena društvena pravila. Odluke ženskog pisma, koje Marguerite Duras naziva i „pismom žudnje”, su mnogostruke, a izdvajaju se sljedeće: subjektivnost, ispovjedni ton, svijest o spolnoj specifičnosti, polifono “jastvo” pripovjedača, labava fabularnost, žanrovsko pretapanje, autoreferencijalnost, asocijativnost, fragmentarnost, ispreplitanje fikcije i faksije, lirizam, semantizacija označitelja, odklon od velikih tema, afirmacija privatnosti i osobnog sjećanja, analiza odnosa muškarac–žena i tematiziranje/problematiziranje položaja žena.⁴⁷

Kada govorimo o djelima sa feminističkom tematikom možemo kazati da su tu vrstu djela pisale žene, osviještene feministice čiji je osnovni cilj bio prenijeti svoje vizije i težnje na ostatak ženskog društva koje još uvijek živi u podređenom položaju. Pisale su eseje koji su direktno isticali njihove stavove, ali i romane koji su indirektno sadržavali feminističku poruku.⁴⁸ Kada je riječ o književnoj, teorijskoj i umjetničkoj feminističkoj praksi, one se oblikuju usporedo društvenom i političkom djelovanju.⁴⁹

---

⁴⁶ Vladimir Biti, *Pojmovnik savremene književne i kulturalne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb, 2000, str. 120-121

⁴⁷ Isabella Lizzul, *“Žensko pismo” u hrvatskoj poslijeratnoj lirici*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2016, str. 11

⁴⁸ Kristina Trupković, *Žensko pismo i postmoderna poetika romana*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2015, str. 5

⁴⁹ Andrea Zlatar, *Rječnik tijela*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2010, str. 98

4. FEMINISTIČKI POKRETI U TURSKOM DRUŠTVU

U organizacionom sistemu osmanskog društva žene su bile pod utjecajem autoritarnog i patrijahalnog tradicionalizma, kao i religijsko-kulturnih faktora. Superiornost muškaraca i, shodno tome, ideja da žene nisu jednake sa muškarcima, jedna je od temeljnih vrijednosti tradicionalnog osmanskog a potom i turskog društva. To je bio povod za snažno djelovanje ženskih pokreta u Turskoj.⁵⁰ Tradicionalna seksistička podjela rada u patrijahalnim društvima smatra da su žene prvenstveno odgovorne za kućne poslove i brigu o djeci. Budući da se tradicionalna ideologija prenosi s generacije na generaciju, tradicionalno se određuju i poslovi koji se opisuju kao specifični za žene i muškarce u društvenom životu.⁵¹

Odnosi u turskoj porodici su patrijahalni. Porodica je nukleus u smislu veličine i strukture, muškarci (i stariji) imaju posljednju riječ u porodičnim odnosima, odnosno oni su dominantni.⁵² U periodu prije nego su Turci primili islam, podrazumijevalo se da žene trebaju biti na strani muškaraca. Kasnije se smatralo da su islam i islamski zakon donijeli mnogo ograničenja za ženska prava, zbog toga što su prije islama Turkinje imale slobodu i jednake uslove za život sa svojim muževima. Nakon prelaska na islam, smatralo se da su žene gurnute u pasivan i ograničen život.⁵³ Međutim, bitno je naglasiti da islam sam po sebi ne ograničava žene već patrijarhalno društvo.

Historija ženskog pokreta u Turskoj seže u 19. stoljeće. U periodu druge Ustavne monarhije postojao je snažan ženski pokret koji je nastao 1908. godine. To je bio veliki broj udruženja koje su osnovale žene, unutar kojih su kritikovale ograničavanje žena u osmanskome društvu na uloge supruge i majke, posebno u porodici. Ta udruženja su se pojavila sa zahtjevima za obrazovanje, rad i učešće u društvenom životu. To je korak koji je napravljen u cilju da se obezbijedi komunikacija između žena koje su se nastojale ostvariti kroz dobrotvorne organizacije

---

⁵⁰ Necla Arat, *Kadın Sorunu*, I.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980, str. 43-45

⁵¹ Muhammet Fatih Demirdağ, "Küreselleşme ve Feminizm Üzerine Bir Araştırma", *Sosyolojik Düşün*, str. 59

⁵² Serpil Çakır, *Osmanlı'da Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, str. 210

⁵³ Muhammet Fatih Demirdağ, "Küreselleşme ve Feminizm Üzerine Bir Araştırma", *Sosyolojik Düşün*, str. 59-60

u periodu prije formiranja feminističke teorije na Zapadu i omasovljavanja ženskog pokreta, što je dovelo do početka Osmanskog ženskog pokreta.⁵⁴

Prve težnje ženskih pokreta u Osmanskom carstvu bile su vezane za obrazovanje i poboljšanje položaja žena u porodici. Također, ženski časopisi objavljeni u vrijeme druge Ustavne monarhije ukazuju na to da su žene tog perioda bile svjesne feminističke borbe žena u Evropi. Feministički ciljevi žena u Osmanskom carstvu bili su da liče na Evropljanke, drugim riječima da budu slobodne.⁵⁵ Međutim, sve do osnivanja Republike vidjelo se da Turkinje ne traže velika prava na polju politike, ali su nastavile svoju borbu na način da su učestvovala na onim poljima na kojima su se mogle isticati. Osnivanje Republike i Atatürkova revolucija donijele su vrlo pozitivne promjene za žene u Turskoj kao i njihovu jednakost sa muškarcima. Osim toga, amandmanom u Zakonu o principima organizacije donesenom 1924. godine, žene su dobile pravo da glasaju i da budu birane u parlament. Ovaj zakon, koji je žene i muškarce doveo u jednak položaj u pogledu političkih prava, postao je odraz demokratske države Turske i doprinio razvoju političkih dimenzija.⁵⁶

Ukoliko se osvrnemo na period osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, vidimo da su u Turskoj formirana mnoga udruženja i organizacije koje se bave zaštitom ženskih prava. Žene feministkinje koje su formirale ženski pokret nakon 1980. godine bile su protiv određenih po žene diskriminirajućih državnih praksi. Drugi razlog za ženski pokret bio je utjecaj feminističkih pokreta koji su se razvili na Zapadu nakon 1960. godine.⁵⁷ Na osnovu toga, možemo zaključiti da je taj period u Turskoj bio period u kojem su se vodile žustre rasprave o problemima žena u pogledu roda kao i to da se o feminizmu govorilo kao o društvenom projektu.

---

⁵⁴Muhammet Fatih Demirdağ, “*Küreselleşme ve Feminizm Üzerine Bir Araştırma*”, *Sosyolojik Düşün* str. 214

⁵⁵ Necla Arat, *Türkiye’de Kadın Olmak*, Say Yayınları, İstanbul, 1996, str. 45

⁵⁶ Muhammet Fatih Demirdağ, “*Küreselleşme ve Feminizm Üzerine Bir Araştırma*”, *Sosyolojik Düşün*, str. 60

⁵⁷ Necla Arat, *Türkiye’de Kadın Olmak*, Say Yayınları, İstanbul, 1996, str. 60

4.1. Žensko pismo u turskoj književnosti

U turskoj književnosti se o ovoj temi, tačnije o uključivanju žena u društveni život počelo pisati od 19. stoljeća. Također, to je bio period kada se velika važnost pridavala obrazovanju djevojaka u tadašnjem Osmanskom carstvu koje je prolazilo kroz intenzivan proces reformi. Jedna od prvih turskih autorica jeste Fatma Aliye (1864-1936) koja je najprije prevodila djela sa francuskog jezika a potom pisala romane koji podsjećaju na djela Ahmeta Mithata.⁵⁸ Fatma Aliye se u svom prvom romanu *Muhaderat* (Korisne priče) bavila problemima žena, tačnije pisala je o uključivanju žena u društvo i društveni život. Osim toga, ona je napisala još dva romana *Uhuvvet* (Bratstvo) i *Udi* (Svirač uda/žičani instrument sličan lutnji).⁵⁹ Sa dvadeset godina napisala je svoj jedini roman *Uhuvvet* koji nije objavljen sve do 1999-te godine i u kome ističe potrebu za obrazovanjem žena. U ovom periodu došlo je do pojave većeg broja književnica zbog toga što je turska književnost počela da se okreće prema Zapadu i samim tim što je uvodila reforme u svim segmentima društva. Dakle, tursko društvo počelo je prihvatati zapadnjačke ideje i inovacije što je dovelo do kulturnog procvata. Također, jedna od pobornica prava žena bila je Selma Riza Feraceli (1872-1931). Ona je bila prva novinarka Osmanskog carstva koja je pisala i objavljivala članke o učešću žena u kulturi i društvu. Proglašenjem Republike Turske 29. oktobra 1923. godine Mustafa Kemal Atatürk pokrenuo je radikalni reformistički program kako bi pokazao da je nova Republika u potpunoj suprotnosti sa starim, Osmanskim carstvom: moderna, civilizovana i sekularna država nacije koja pripada Zapadnom svijetu. U skladu s tim, dio programa se odnosio na ženska prava te su ženama u skladu sa Ustavom Republike garantovana jednaka prava. Od tog perioda, tačnije od 1923. godine započinje republikanski period turske književnosti. Veoma je važno spomenuti prvu tursku autoricu ranog republikanskog perioda Halide Edip Adıvar (1882-1964) koja se također bavila ulogom žene u društvenim i kulturnim sredinama. Napisala je nekoliko romana a neki od njih su *Handan*, *Ateşten gömlek* (Plamena košulja), *Kalp ağrısı* (Bol srca), *Zeynonun oğlu* (Zejinin sin). Među ženama autoricama

---

⁵⁸ Ahmet Mithat Efendi rođen je u Istanbulu 1844. godine. Bio je pisac i urednik novina *Tuna*. Jedan je od pisaca tanzimatskog razdoblja. Koristio je jednostavan jezik koji je javnost mogla lako razumjeti budući da je pisao djela didaktičkog karaktera. Napisao je brojne romane, price i dva putopisa. <https://www.turkedebiyati.org/ahmet-mithat-efendi/>

⁵⁹ <https://www.turkedebiyati.org/feminist-soylem-ve-kadin-yazarlar/>

republikanskog perioda koje treba spomenuti su i Güzide Sabri, Halide Nusret Zorlutuna, Mükereem Kamil Su, Şühufe Nihal i Kerime Nadir Azrak. Spomenute autorice pisale su romane po uzoru na Halide Edip Adivar, a ta djela su sadržavala teme uključivanja žena u društvo, kao i njihovu borbu.

Tokom sedamdesetih godina 20. stoljeća autorice su u svoja djela uvele još jednu novinu koja se ogledala u kritičkom preispitivanju društvenih institucija kao što su brak i porodica, kao i istraživanje ženske seksualnosti. Takva djela su ili bila zabranjivana zbog štetnosti po moral ili su spisateljice tih djela bile optuživane za nemoral, a djela proglašavana autobiografskim. Također, u tom period počela su se javljati djela čija je osnovna tema bila odnos među spolovima, majčinstvo, emocionalne veze unutar porodice i razvod. Od 1980-te godine u romanima se pojavio novi tip jedne “moderne” žene, žene iz višeg staleža koja živi u velikom gradu, posvećena sticanju nezavisnosti i borbi sa problemima identiteta. Tu se ističu autorice Pınar Kür, İnci Aral, Duygu Asena. Većina njih se u svojim djelima zalagala za osvještavanje “žena” i preuzimanje aktivnije uloge u svojim životima, tako i u seksualnosti te ne čudi činjenica da su mnoga djela ovih autorica bila zabranjivana kao opscena. Zbog autorice kao što je bila Duygu Asena, feminizam je u Turskoj doživio svoj vrhunac i sve je jači postao glas ovih autorica koje su u svojim djelima pozivale žene da preuzmu kontrolu nad svojim životima. Osim toga, djela ovih autorica su sve više bivala prevedena na strane jezike. U tom kontekstu treba istaći i djela autorice Sevgi Soysal (1936-1976) koja se bavila problemima pojedinaca, a njena posebnost ogledala se u tome što je bila prva autorica koja se bavila tematikom boravka žena u zatvoru.⁶⁰ U središtu njenih djela je moć borbe za napredak i promjenu. Djela Sevgi Soysal uključuju opsežno istraživanje društvene i političke historije Turske kao i ženskog pokreta. Ona u svojim romanima ističe borbu žena za slobodu, bavi se mjestom žene u društvu, poteškoćama žena u profesionalnom životu, njihovoj ljubavi, braku, nasilju u porodici i seksizmom. Svoj senzibilitet za pitanje žena autorica je otkrila ne samo u svojim pričama i romanima već i u novinskim člancima i memoarima.⁶¹

---

⁶⁰<http://www.knjizenstvo.rs/sr-lat/casopisi/2013/zenska-knjizevnost-i-kultura/zene-pisci-u-turskoj-knjizevnosti#gsc.tab=0>

⁶¹<https://onedio.com/haber/turk-feminist-yazarlarin-ocnu-isimlerinden-sevgi-soysal-kimdir-1141334>

5. FEMINISTIČKO ČITANJE ROMANA *TANTE ROSA*

U ovom poglavlju u kojem ćemo se baviti feminističkom književnom kritikom, najprije želimo kazati da se umjetnost kroz svoju historiju razvijala u različitim pravcima. Bez obzira na to što se u prethodnim periodima žene ne pojavljuju kao autorice, možemo primijetiti da su one većinom predstavljale glavne junakinje u romanima bilo u pozitivnom ili negativnom smislu. Iz tog razloga, prikazat ćemo kako se ženski identitet glavne junakinje formirao u ovom književnom tekstu. Također, analizirat ćemo roman u svjetlu teorije ženskog pisma i feminističke književne kritike. U analizi ćemo posebnu pažnju obratiti na rodne uloge, odnos patrijarhalnog društva prema ženi, žensko tijelo i seksualnost, ulogu žene kao majke te borbenost žene.

Odnos Tante Rose prema muškarcima i percepcija Tante Rose u patrijarhalnom društvu

Pod ovim podnaslovom analizirat ćemo odnos glavne junakinje prema muškarcima kao i njenu seksualnost. Poznato nam je da je ljubav oduvijek bila jedan čaroban osjećaj, inspiracija, pokretač u svakodnevnom životu i tema najljepših umjetničkih djela. S druge strane, kroz historiju književnosti se može vidjeti opis niza tragičnih ljubavi, iskustava, trauma, boli i posljedica različitih ljubavnih iskustava. Naime, glavna junakinja Tante Rosa nije imala lijepo sjećanje na svoje prvo ljubavno iskustvo te ju je to obilježilo i utjecalo na njene odnose s muškarcima u daljem životu. Njeno prvo intimno iskustvo ostavilo joj je snažnu i neizbrisivu traumu i ta trauma joj je bila prepreka da gradi zdrav bračni odnos sa svojim budućim partnerom.

Jednog dana, u subotu, Tante Rosa je otišla sa Hansom (sinom svojih komšija) na ples u kvartovski pab. U tom pabu je plesala sa Hansom toliko da se sva oznojila i nakon nekoliko popijenih časa piva, Rosa se nije ustručavala toga da sa Hansom izađe vani, da zajedno šetaju stazom koja vodi ka šumi.

*Ta požudna životinja koja se izobličila i iznenada pojavila iz šume, bila je Hans, pred Tante Rosom više nije bio Hans već životinja, i u toj klopki je nije čekao Hans, apsolutno ne Hans već lukava zvjer kojoj se bacila u naručje.*⁶²

Iz navedenog odlomka vidimo da junakinja muškarca sa kojim je imala intimni odnos poredi sa životinjom. To ukazuje na to da se ne radi o svojevolumnom pristanku na intimni odnos, a posljedica toga je proživljena trauma. Sa stanovišta radikalnih feminističkih teoretičarki, silovanje je proces svjesnog zastrašivanja kojim „muškarci drže žene u stanju straha“, računajući na zavjeru ćutanja i koristeći svoje privilegije. Kao vid seksualnog porobljavanja žena, silovanje proizvodi strah, emotivne povrede i patnju.⁶³ To njeno seksualno iskustvo koje je, kako smo već rekli, rezultiralo traumom, dovelo je do toga da se u Tante Rosi probudi osjećaj mržnje prema muškarcima. Također, bitno je istaći i to da se junakinja osjećala kao u klopki te da zbog toga nije uživala u ljubavnom činu.

U nastavku ćemo navesti još jedan odlomak koji je usko povezan sa njenim prvim seksualnim iskustvom. Prvenstveno govori o proživljenoj boli, ali i društvenim normama, načinu na koji patrijarhalno društvo u kojem je živjela percipira izvanbračne odnose i osuđuje ženu zbog toga.

*Tante Rosa je zatrudnjela. Zatrudnjela je sa Hansom. Kao i u svim onim svakidašnjim ljubavnim romanima objavljenim u časopisu Nasamo sa Vama zatrudnjela je odmah i smatrala da je istina ono što piše u tim romanima. Mislila je da je to ispravno i udala se za Hansa kako ne bi rodila jedno kopile i bila djevojka iz porodice koja je „ukaljala čast“ poput djevojka iz romana časopisa Nasamo sa Vama.*⁶⁴

---

⁶² *O birdenbire biçimleniveren, ansızın somutlaşiveren cinsiyet hayvanı ormandan çıkiverdi, bir Hans oldu, Tante Rosa karşısında Hans'ı değil o hayvanı buldu, o pusuda bekleyen sinsi hayvanı ve kendini Hans'ın değil, evet evet Hans'ın asla Hans'ın değil, o hayvanın kollarına bıraktı.* (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 28)

⁶³ <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/vladavina-prava/neverovanje-iskazima-zena-je-u-osnovi-kulture-silovanja/>

⁶⁴ *Tante Rosa hamile kaldı. Tante Rosa Hans'tan hamile kaldı. Sizlerle Başbaşa dergisinde yayımlanan o bayağı aşk romanlarının hepsinde olduğu gibi yatar yatmaz hamile kaldı ve bu romanlarda yazılanların doğru olduklarını sandı. Doğru olduklarını sandı ve Sizlerle Başbaşa romanlarındaki kızlar gibi “namusu kirlenmiş” bir aile kızı olmamak, zavallı bir piç kurusu doğurmamak için Hans'la evlendi.* (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 28)

Dakle, sa činom krajnje neugodnog prvog seksualnog iskustva njen život se razvija u negativnom smjeru, a još tragičnije od toga je to što je zadesila neželjena trudnoća. Kao što smo i naveli, zbog toga što je živjela u patrijarhalnoj sredini bila je prinuđena da se uda za Hansa kako ne bi bila djevojka koja je ukaljala čast porodice i rodila vanbračno dijete. Pristala je da žrtvuje sebe u korist porodice, kako oni ne bi bili nazivani pogrdnim imenima i time se na neko vrijeme odrekla svoje slobode. S druge strane, pogrdni nazivi i epiteti se nikada ne koriste za muškarca koji se nađe u istoj situaciji. Također, ne primjenjuju se ni iste norme kada je u pitanju muškarac koji ima vanbračno dijete te se iz tog razloga muškarci ne moraju žrtvovati kako bi zaštitili svoju porodicu od izvrgavanja ruglu i prozivanju unutar društva. Muškarci mogu imati dijete a biti neženje cijeli život bez negativnih reakcija okoline dok će žene za istu situaciju biti ismijavane i osuđivane. Stoga, možemo uočiti neravnopravnost među spolovima. Ono čemu teži feministička teorije jeste promovisanje statusa žene kao ravnopravne muškarcu. Sljedbenici feminizma smatraju da je ljudska priroda na psihološkom nivou rodno neutralna iako postoje biološke razlike između muškaraca i žena. Oni teže ka tome da muškarci i žene trebaju imati jednaku sposobnost razmišljanja i mogućnost za ostvarivanje i postizanje ciljeva u svim sferama života.

Glavna junakinja Tante Rosa nije mogla nastaviti da živi kao žrtva svoje porodice, ali i društva koje joj je nametnulo život koji nije željela i brak u koji je ušla bez ljubavi. Dakle, naredni odlomak govori o prekretnici u Rosinom životu i početku njene ponovne slobode.

Tante Rosa je za sobom ostavila jedno pismo, ostavila je troje djece, jedno koje je još dojilo i spremačicu koju je naučila da peče gusku i da pravi pitu od jabuka, da uštirka stolnjak i da raspremi ormare. Ostavila je kuću sa malom baštom zasijanom proljetnim ljubičicama, kuću sa drvenim stepeništem, visokim plafonom i budilnikom, muža koji ide u crkvu svake nedjelje ujutru, koji je svako nedjeljno popodne spavao sa njom, komšinice sa šeširima, njihovu slinavu djecu, njihove muževe, ostavila je njihove pečene guske žive, zvona, zvuk orgulja, božićne pjesme, lijevu dojku kojom je začepila rupu na staklu razbijenom grudvom koju su bacila djeca vraćajući se iz crkve, lijevu dojku koja je masnim tkivom prekrivala njeno srce. Otišla je. Otišla je tamo pored dimnjaka fabrike, brodskih zvižduka, kod ljudi koji u tramvajima gaze jedni drugima noge, koji ne kažu ni izvini, ni zdravo, ni dobro jutro, bila je to nedelja popodne ili večer, otputovala je

*ostavljajući za sobom presavijena pisma među uvelim proljetnim ljubičicama, ostavila je svadbene haljine i veo.*⁶⁵

Tante Rosa je ovim činom, odnosno time što je napustila i muža i djecu pokazala svoju snagu i hrabrost kojom se oslobodila ograničenja života u kojem je patila. Ne samo to, oslobodila se i okova koji su je sputavali, a time je učinila ono što se od jedne žene nikako ne očekuje. Postala je žena buntovnica u očima društva. Time je narušila stereotipe koje je društvo nametalo, željela je da se posveti sebi i bude ono što jeste, čak i pod cijenu osude sredine u kojoj je živjela.

Tante Rosa je tokom života imala više brakova. Narednom odlomku prethodio je povratak Tante Rosinog trećeg muža, profesionalnog vojnika iz rata. Muž Tante Rose je dugo bio u ratu a ona se tokom njegovog odsustva ponašala kao da je on na poslovnom putu a ne u ratu. Kada ga je ugledala na vratima ravnodušno je reagovala. Bila je navikla na njegovo odsustvo tokom kojeg je stupala u odnose s drugim muškarcima. Odlomak nam pokazuje nezadovoljstvo Tante Rose tokom intimnog odnosa sa svojim mužem koji se upravo vratio iz rata ali i nezdrav odnos među njima. Nakon što su proveli noć zajedno, saopštila mu je da pokupi svoje stvari i ode jer je ona navikla da svoje potrebe zadovoljava s drugim ljudima.

*Tišina tjera u dosadno vođenje ljubavi. Čovjekova duga, koščata ruka sama je lutala preko golih bokova. Tante Rosa je sa lažnom strašću ugrizla čovjeka za rame. Čovjek je viknuo. Tante Rosa je lažno zastenjala. Muškarac je ejakulirao prije nego se svukao. Cvjetne slike akvarela su se pocijepale. “Idi prije jutra i nek niko ne dolazi. Navikla sam da se zadovoljavam svojom ružnoćom. Kraj strpljenja nije mir”.*⁶⁶

---

⁶⁵ *Bir mektup biraktı Tante Rosa arkada, üç çocuk biraktı, biri emzikte, kaz kızartması ve elma pastası yapmasını, yemek masası örtülerini kolalamasını, dolapları yerleştirmesini öğrettiği hizmetçi kızı biraktı. Margarita ekili bir küçük bahçe, tahta merdivenli, yüksek tavanlı, çalar saatli bir ev biraktı, her pazar sabahı kiliseye giden, her pazar öğleden sonra koynuna giren kocayı biraktı, şapka giyen komşu kadınları, sümüklü çocuklarını biraktı, onların kocalarını, onların da kaz kızartmak hayatlarını biraktı, kiliseyi biraktı, çan seslerini, org seslerini, Noel şarkılarını biraktı, kiliseden dönen çocukların attığı kar topuyla delinen camı tıkadığı sol memesini, yüreğini yağ tabakasıyla örten sol memesini biraktı. Gitti. Gitti fabrika bacalarının, gemi düdüklarının oraya, tramvaylarda herkesin birbirlerinin ayaklarına bastığı ve pardon demediği ve ne merhaba ne de günaydın demediği insanların oraya gitti, pazar günü öğleden sonraydı, akşamdı ya da, yollara düştü, arkada soluk menekşeler arasında katlanmış mektuplar biraktı, gelin elbiseleri, duvaklar biraktı. . (Sevgi Soysal, Tante Rosa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 34)*

⁶⁶ *Sessizlik bıkkın sevişmelere iter kişiyi. Adamın uzun kemikli eli kendi için soyunmamış kalçalarda gezindi. Tante Rosa yalancı bir tutkuyla omuzunu ısırıp adamın. Adam haykırdı. Tante Rosa yalandan inledi. Adam soyunmadan boşaldı. Suluboya çiçek resimleri yırtılmıştı. “Sabah olmadan git ve kimse gelmesin. Ben kendi çirkinliğimle*

Iz ovog odlomka možemo vidjeti da Tante Rosa nije bila samo duhovno nesposobna da uspostavi iskrenu ljubavnu vezu, već i fizički. Shodno tome doživljava nezadovoljstvo. Njena nemogućnost da zavoli druge osobe, kao i želja da se riješi monotonosti života, Tante Rosu tjera na to da stupa u odnose sa različitim muškarcima. Međutim, to može biti i posljedica traume prvog seksualnog iskustva koje je doživjela sa Hansom. Taj nemili događaj je ostavio tolike posljedice na nju tako da ona ni u jednom kasnijem odnosu nije mogla da pronade zadovoljstvo u intimnom životu, pa je zbog toga prema svemu i svima bila ravnodušna i hladna. Svi se psihijatri slažu da su za ženu seksualni počeci iznimno važni. Njihove reperkusije žena osjeća tokom cijelog svog života.⁶⁷ Također, Simone de Beauvoir u svojoj knjizi *Drugi spol* kaže da se žena teško miri s činjenicom da nikada neće doživjeti nasladu i radosti koje je očekivala u mladosti te da brak, lišavajući žene bilo kakvog erotskog zadovoljstva i uskraćujući im slobodu i jedinstvenost njihovih osjećaja, nužnom i ironičnom dijalektikom vodi žene u preljub.⁶⁸ To su samo lažni bjegovi koji nimalo ne omogućavaju ženi da autentično uzme sudbinu u svoje ruke.⁶⁹

Iskustva ženskog tijela

Iskustva ženskog tijela su jedna od temeljnih tema, okosnica ženskog pisma i feminističke književne kritike. Žensko tijelo i tjelesnost mogu se dvojako posmatrati, kao simboli čistoće, majčinstva, ljepote, dobrote, ljubavi ali i osvajanja i seksualne želje. Žensko tijelo istovremeno je predstavljalo predmet poštovanja i obožavanja, kao i opasnost, iskušenje za muškarce. Djela nastala sredinom srednjeg vijeka odražavaju vrijeme kada su se uloge i stavovi prema ženama polako počeli mijenjati, a književnost je bila jedno od prvih mjesta na kojima su ove promjene bile zapažene.⁷⁰

Narednom odlomku prethodila je situacija u kojoj je Tante Rosa dojila svoje treće dijete te iz tog razloga, te nedjelje, nije mogla otići u crkvu. S prozora je posmatrala gomilu ljudi koji

---

yetinmeye alıştım. Sabrın sonu selamet değıldir.”.(Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 46)

⁶⁷ Simone de Beauvoir, *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2016, str. 253 (sa francuskog jezika prevela Mirna Šimat)

⁶⁸ Ibid, str. 395

⁶⁹ Ibid, str. 399

⁷⁰ Kosana Jovanović, “Svog tijela gospodarica? Žensko tijelo i tjelesnost u srednjovjekovnoj viteškoj književnosti jadranskog prostora”, 10. Istarski povjesni biennale, Corpus, carnalitas:o tijelu i tjelesnosti u povijesti na jadranskom prostoru, online predavanje, 20-21.05.2021.

su se zaputili ka crkvi te je pokraj prozora bila sve dok oni nisu završili s molitvom i krenuli nazad.

*Tante Rosa je posmatrala gomilu koja se vraćala iz crkve. Napolju je padao snijeg. Djeca su dolazila sprijeda i pravila grudve. Jedna grudva je poletjela i razbila prozor Tante Rose. Mraz, snijeg i prisustvo njenog muža koji se vratio iz crkve ispunili su unutrašnjost, dijete je posisalo koliko je moglo i zaspalo. Tante Rosa je dojkom začepila rupu u prozoru, mraz je ugrizao njenu dojku.*⁷¹

U ovom opisu zapaža se neobičan postupak glavne junakinje koja dojkom zatvara rupu na prozoru. Iako se taj čin može smatrati simboličkim, zaštitničkom i požrtvovanom brigom za vlastiti dom, s druge strane, on upućuje na izlaganje vlastite intime i tijela javnosti što se nikako ne uklapa u društvene norme. Postavlja se pitanje koji su to motivi Rosu potaknuli na takav čin, da li je to bio otpor stegama društva ili neka vrsta postporođajne depresije. Također, to nam pokazuje u kolikoj mjeri ona vrednuje svoje tijelo budući da ne obraća pažnju na okolinu kao ni na norme patrijarhalnog društva. Iz navedenog odlomka možemo vidjeti da Tante Rosa svaku radnju preduzima kao da želi sebe da uništi, ne mareći za svoje mentalno i fizičko zdravlje. U svojoj knjizi *Drugi spol* Simone de Beauvoir je napisala da ne misli da imamo apsolutnu moć odlučivanja o sebi već da djelujemo, da usmjeravamo naša tijela ovisno o situaciji. De Beauvoir tvrdi kako smo u stalnom procesu „postajanja“. Samim tim, nema ništa u ženskoj prirodi što je usmjerava da teži ka idealu ljepote, tijela i senzualnosti.⁷²

*Ostavila je lijevu dojku kojom je začepila rupu na staklu razbijenom grudvom koju su bacila djeca vraćajući se iz crkve, lijevu dojku koja je masnim tkivom prekrivala njeno srce.*⁷³

U ovom odlomku vidimo da junakinja zanemaruje, ostavlja po strani svoju ženstvenost. Možemo zaključiti da ona nema zdrav odnos prema vlastitom tijelu. Iako se radi o lijevoj dojci koja se nalazi na istoj strani gdje je i srce, ona je percipira kao neku neživu stvar. Zaključujemo

---

⁷¹ *Tante Rosa kiliseden dönen kalabalığı seyretti. Dışarıda kar yağıyordu. Çocuklar kartopu oynayarak önden geliyorlardı. Bir kartopu uçup Tante Rosa'nın camını kirdi. İçeriye ayaz doldu, kar doldu, kiliseden dönen kocasının varlığı doldu, çocuk emeçeği kadar emmişti memeden, uyudu. Tante Rosa memesiyle camdaki deliği doldurdu, ayaz memesini ısırdı.* (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 32)

⁷² Belma Bećirbašić, *Tijelo, ženskosti moć*, Synopsis, Zagreb-Sarajevo, 2011, str. 42

⁷³ *Kiliseden dönen çocukların attığı kar topuyla delinen camı tıkadığı sol memesini, yüreğini yağ tabakasıyla örten sol memesini bıraktı.* (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 34)

da dojka za nju ne predstavlja dio njenog tijela niti njene seksualnosti već da je doživljava kao nešto što nema nikakvu vrijednost.

Ovom odlomku prethodio je Rosin san u kojem ona svoje tijelo vidi u nekadašnjoj ljepoti te se osvrće na sve situacije koje su je zadesile u životu. Također, u snu Rosa vidi svoju sahranu, svoje postupke zbog kojih joj se život preokrenuo naopačke.

*Ta Rosa nije ni tačka ni zarez. Ta Rosa je ime koje je neko drugi dao, bol koju je izazvao neko drugi. Ta Rosa insistira na neznanju. Ta Rosa u svojim mislima vidi one koji joj dolaze na sahranu i plače zbog svoje smrti.*⁷⁴

Ovdje se radi o odlomku iz poglavlja pod nazivom “San Tante Rose”. Rosa se raduje što u snu vidi svoje mlado tijelo u svojoj nekadašnjoj ljepoti, koje je zavelo muškaca koji je iskoristio njenu čednost, neznanje i neiskustvo. Možemo kazati da je u tom trenutku shvatila prolaznost ljepote i života te da je postala svjesna svoje starosti. Također, zanimljivo je i to da Tante Rosa nosi ime koje joj je neko drugi dao, odnosno identitet koji joj je unaprijed zadan i koji nije sama birala. Ljudi tokom života sami sebe izgrađuju te njihov identitet ovisi o njihovim vlastitim postupcima, izborima, uspjesima i neuspjesima. Međutim, postoje i ljudi čiji je identitet određen okolnostima i društvom koji ih okružuju, od samog rođenja. Tante Rosa je upravo bila jedna od takvih, dakle, nosila je ime i identitet koji joj je unaprijed zadan životnim okolnostima i društvom koje je okruživalo a da to sama nije birala.

Pečena guska je bila bolja nego bilo kojeg ponedjeljka, pita od jabuka bila je jako dobra, kuća je bila topla, stolnjak uštirkan, muževa kosa gelom učvršćena i razdvojena na sredini. Tante Rosin korzet je bio kvalitetan, od pečene guske koju je jela napuhao joj se stomak, korset je bio dobar, stiskao je, korset je jako stiskao, povukla se u sobu. Zaključala je vrata iznutra. Svako nedjeljno popodne dolazio bi joj muž u spavaću sobu. Pokušala se sjetiti pisma koje je vidjela, razmišljala je o licu muškarca ali nije išlo, uvijek su joj pred očima prolazili brodovi, zvižduci vozova, zvižduci fabrika, brujanje, brujanje velikih, prepunih gradova, brujanje grada u kojem su štampane novine Nasamo sa Vama-navaljivao je na vrata, navaljivale su zbunjene ruke koje su

---

⁷⁴ *O Rosa ki ne bir nokta ne de bir virgüldür. O Rosa ki başkası tarafından verilmiş bir ad, başkası tarafından çekirilmiş acılardır. O Rosa ki beceriksizliklerde ısrardır. O Rosa ki düşünde kendi cenazesine gelenleri görüp kendi ölümüne ağlar.* (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 91-92)

u određenim danima po navici otvarale ta vrata na koja su bile navikle. Zbunjenost i okrutnost, neočekivana okrutnost, muž Tante Rose je vikao. Čovjek je udarao pesnicama o vrata, kucao je na vrata koja su joj narušavala mir -udarao je šakama o vrata koja su prekinula posljednji niz koji je remetio mir postelje njegove žene.⁷⁵

U navedenom odlomku možemo uočiti nezadovoljstvo jedne žene čija je želja za životom bila potisnuta a ona posvećena tome da ispunjava želje i potrebe, najprije svoga muža a i djece. Ta monotonost koja je vladala svakog ponedjeljka dovela je do toga da se Tante Rosa osjeća potpuno izgubljenom. Ona je zapravo željela da bude produktivna, da ima osjećaj vrijednosti, da bude romantična i snažna, osjeti iskreni zagrljaj partnera, a ne prisilno ispunjavanje njegovih potreba. Njeno tijelo postalo je umorno od takvih rituala. Francuske teoretičarke su posebno razmatrale brak kao instituciju koja ograničava i guši žensku osobenost insistirajući na tome da se njihov potencijal ne može ostvariti kada se uklapaju u muške obrasce ponašanja, razvoja, djelovanja i života uopće. S obzirom na to da je polnost i seksualna želja kroz cijelu historiju dolazila “u paketu” sa brakom, mjerila seksualnog razvitka djevojčice u ženu, kao i mjerila seksualnog užitka, diktirali su muškarci. Žena je dužna da održava i čuva želju muškarca, i na taj se način bračna i seksualna ekonomija ostvaruje vijekovima.⁷⁶ Upravo iz ovog odlomka možemo vidjeti da je Tante Rosa bila dužna da održava i pobuđuje svoga supruga kao i to da je seksualni užitak Tante Rosi diktirao njen suprug. Također, Tante Rosa nije imala priliku da kaže “ne”, da se zatvori u sobu i ostane sama. Ono što je zanimljivo jeste i simbolika korzeta koji Tante Rosu steže i sputava, a predstavlja odjevni predmet u kojem muškarci žele vidjeti ženu.

---

⁷⁵ *Kaz kızartması her pazarkinden iyiydi, elma tatlısı çok çok iyiydi, ev sıcaktı, masa örtüsü kolalıydı, kocanın saçları briyantınle ortadan ikiye ayrılıydı. Tante Rosa'nın korsesi iyi markaydı, yediği kaz kızartmaları karnını şişirmiştı, korse iyiydi, sıkıyordu, çok sıkıyordu korse, odasına çekildi. Kapıyı içeriden kilitledi. Her pazar öğleden sonra kocası gelirdi, kocası gelirdi her pazar öğleden sonra, yatak odasına - kapıyı kilitledi. Gördüğü mektubu hatırlamaya çalıştı, bir erkek yüzü düşündü olmadı, hep gemiler geçiyordu gözlerinin önünden gemiler geçiyordu, tren düdüklere, fabrika düdüklere, uğultu, kalabalık büyük kentlerin uğultuları, Sizlerle Baş-baş dergisinin basıldığı kentin uğultusu - kapı zorlanıyordu, alışılmış kapıları alışılmış günlerde açmaya alışık eller şaşkın, zorluyorlardı. Şaşkınlık ve zorbalık, beklenmedik bir zorbalık, Tante Rosa'nın kocası haykırıyordu. Adam kapıyı yumrukluyordu, düzenini bozan kapıyı yumrukluyordu. Karısının koynu düzeninin kopan son halkasını kesip atan kapıyı, yumrukluyordu. . (Sevgi Soysal, Tante Rosa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 32)*

⁷⁶ [Lidija Vasiljević - Feminističke kritike pitanja braka, porodice i roditeljstva - Princip.Info | Princip.Info](#)

5.1. Odnos Tante Rose prema samoj sebi i njena uloga majke

Život koji živimo je odraz naših misli. Svaki čovjek bi trebao pronaći odgovornost u sebi kako bi se mogao mijenjati, napredovati i usmjeriti svoj život u boljem pravcu. Međutim, to nije uvijek moguće zato što ne možemo birati okolnosti u kojima živimo. Zbog toga je ljubav prema sebi temelj ljubavi prema drugima. U ranoj fazi drugog talasa feminističkog pokreta, majčinstvo se smatralo ključnom tačkom ženske opresije. Kritike braka polazile su od prijedloga za poboljšanje položaja žena unutar bračne zajednice, dakle, od prijedloga kako da se u sam brak uvede nešto novo, do njegovog totalnog odbacivanja, koje je često podrazumijevalo i odbacivanje majčinstva. U ovoj fazi razvoja feminističke misli, akcent se stavljao na osvajanje javne sfere, a sve dok je žena prihvatila ulogu majke, pristup toj sferi morao joj je biti otežan ili čak nemoguć.⁷⁷ Simone de Beauvoir tvrdi da zbog funkcija odgajanja i reprodukcije, žene ne mogu biti suštinski slobodne. Zbog toga je, čak i ličnim primjerom, insistirala na tome da ženu ne mora da definiše njena materica, jer je moguće imati život i izvan svoje reproduktivne uloge. Pitanje majčinstva Simone de Beauvoir određuje kao pitanje izbora. Žena može da odabere da li će krenuti tim putem, ili će sebe ostvariti na neki drugi način. Robovanje biologiji nije uvijek neophodno, a stav da jedino djeca mogu u potpunosti da ispune žene, smatrala je pogrešnim. Uz to, veoma je važna i njena revolucionarna ideja o slobodnom moralnom izboru koji je suprotstavila instinktu koji se može obuzdati. Prema njenom mišljenju, najbolje majke bi bile žene koje moraju da balansiraju život u kući i neka druga interesovanja, kao što je rad van kuće. To bi bile osobe koje mogu da se ostvare.⁷⁸

U odlomku koji slijedi možemo vidjeti odnos Tante Rose prema samoj sebi, odnosno kako je ona posmatrala samu sebe i vlastitu vrijednost. Ovom odlomku je prethodila situacija kada je Tante Rosa pjevala i svirala pjesmu uz gitaru “Tante Rosa, Tante Rosa volim te”. U tome ju je prekinula komšinica kasirka rekavši: “Kakva ljubav starice, i ti više!” Tante Rosa je bila svjesna toga da je nesposobna da voli nekog drugog. Također je za sebe smatrala da je loša osoba

---

⁷⁷ Elizabet Gros, *Promenljiva tela*, Centar za ženske studije, Beograd, 2005, str 37

⁷⁸ [Lidija Vasiljević - Feminističke kritike pitanja braka, porodice i roditeljstva - Princip.Info | Princip.Info](#)

koja je odbacivala sve što je bilo u njenom djelokrugu. Odlomak koji slijedi su riječi Tante Rose upućene kasirki.

To je samo pjesma "VOLIM TE" šta si ti mislila? Jedna pjesma "VOLIM TE" za mene! Ja sam glupača niže vrijednosti i mogu voljeti samo sebe-sebe-sebe. Ponovno traženje posla! Jednostavnije rečeno, Tante Rosa znači traženje posla, ljubavnika i muža.⁷⁹

Posljedica nedostatka ljubavi kroz djetinjstvo Tante Rose utjecala je na njen dalji život, odnose sa drugim ljudima, a u konačnici i na odnos sa partnerom i porodicom. Ovaj odlomak je pokazatelj nepoštovanja same sebe kao osobe jer Tante Rosa sebe vidi kao biće koje je bezvrijedno i koje nema nikakvu drugu ulogu osim da konstantno živi u traganju za nečim. Kroz roman se može uočiti koliko je tragala za muškarcem koji će je usrećiti, za poslom koji će je ispuniti, za životom koji bi joj pružio ono što je od njega očekivala. To što Tante Rosa govori da može voljeti samo sebe je posljedica raznih razočarenja u ljude kao i pogrešnih odluka u životu. U želji da bude dobra i ugodi svakom, Tante Rosa je izgubila svoj identitet i vjeru u sebe što je rezultiralo gubitkom ljubavi i empatije. Zbog toga je Rosa shvatila da može voljeti samo sebe.

Ovaj odlomak je dijalog između Tante Rose i njenog bivšeg muža Mathesa koji bi povremeno dolazio u njihovu kuću i obavljao kućne poslove kako bi joj se odužio za period kada su bili u braku. Također, nakon njihovog dijaloga slijedi dijalog Tante Rose i njene kćerke.

Mathes je počeo da kuha kafu. Na ruci mu je bio sat koji mu je Rosa nekada kupila.- Napravi pitu od jabuka i prošetaj psa. Danas imam gosta.-Dobro Rosa. Nije Rosa već velika vojvotkinja š.m.-Šta znači š.m velika vojvotkinjo Rosa? -Sada skraćunica za onoga koji je dao ostavku. -Mogu li pitati veliku vojvotkinju š.m. koga očekuje? -Prvu Štutgartsku bludnicu. Mathes je donio kafu drhtavim rukama. -Ima li cimeta? -Ima, ima sve, brašno, šećer, jaja, jabuka, badem, samo nema soli. -Za tortu ne treba so. -Treba za pečenu gusku. Ali nema. -Nema velika vojvotkinjo š.m. Oko podne je, sva crvena, došla Rosina kćer. -Ako ćeš me opet zvati, molim te

---

⁷⁹ "I Love You" ya ne sandın? Bir kendime I Love You! Sevebileceğim tek aşâğılık, tek salak kendimim - kendimim - kendimim. Yine iş aramak! Daha sade anlatımla, Tante Rosa; iş aramak demektir. Âşık ve koca aramak demektir. (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 66

*pozovi me telefonom. -Prodala sam telefon .-Ako još jednom na razglednici napišeš sramotne riječi poput " Prva Štutgartska bludnica " i pošalješ, tužit ću te na sudu mama!*⁸⁰

U ovom odlomku možemo vidjeti junakinju Tante Rosu u ulozi majke. Kao što smo već kazali Tante Rosa i nije bila toliko brižna majka, odnosno poznato nam je da je nezadovoljna svojim životom napuštala vlastitu djecu. Naime, iz gore navedenih riječi možemo uočiti da Tante Rosa u razgovoru s kćerkom koristi vokabular neprimjeren u odnosu majke i kćerke. Osim toga, vidimo da je odnos majke i kćerke u ovom odlomku neobičan i jako hladan, a to je posljedica Rosinog ponašanja i doživljaja sebe u ulozi majke.

*Tante Rosa je iza sebe ostavila troje djece, a jedno od njih je još dojilo.*⁸¹

Kao i u prethodnom odlomku i u ovome možemo zapaziti odnos Rose prema djeci. Veoma je bolno ostaviti djecu koja u svakom smislu ovise o majci, a još bolnije ostaviti dijete koje je tek rođeno. To je još jedan prikaz Tante Rose kao hladne osobe koja isključivo sebe stavlja na prvo mjesto ali i njene nespremnosti da se realizira u ulozi majke. Također, ovdje primjećujemo prkos žene prema društvenim normama i očekivanjima. Te društvene norme podrazumijevaju da žena nakon što se uda prije svega bude majka koja će se žrtvovati za svoju djecu, i koja će ispunjavati obaveze koje se od jedne žene očekuju. Očigledno je da Rosa nije imala takav izbor i to je prouzrokovalo da ona bude okrutna prema svojoj djeci. Prvo dijete nije rodila zato što je to željela, pa se i prema svojoj drugoj djeci ponašala okrutno. Iz toga zaključujemo da Rosa nije bila spremna da se ostvari kao majka. Kao što smo gore naveli, Simone De Beauvoir je tvrdila da zbog funkcije odgajanja i reprodukcije, žene ne mogu biti suštinski slobodne te da žene biraju da li će se ostvariti kao majke ili će pak krenuti drugim

---

⁸⁰ *Mathes kahve çekmeye başladı. Kolunda bir zamanlar Rosa'nın aldığı saat. - Bir elma pastası yap, köpeği gezdir. Bugün misafirim var. - Peki Rosa. - Rosa değil, Grand Düşes ş.m. - ş.m. ne demek Grand Düşes Rosa? - Şu anda Müstafti'nin kısaltılmışı. - Grand Düşes, ş.m.'den kinli beklediklerini sorabilir miyim? . - Stuttgart'ın bir numaralı orospusunu. Mathes titreyen elleriyle getirdi kahveyi. - Tarçın var mı? - Var, un, şeker, yumurta, elma, badem, her şey var, sadece tuz yok. - Pastaya tuz lazım değil. - Kaz kızartmasına lazım. Ama yok. - Yok, Grand Düşes ş.m. Öğleye doğru Rosa'nın kızı, kıpkırmızı bir yüzle geldi. - Beni bir daha çağıracaksan lütfen telefon et. - Telefonu sattım. - Bir daha açık kart üstüne, "Stuttgart'ın en birinci orospusuna," gibi rezil sözler yazıp gönderirsen seni mahkemeye veririm anne! (Sevgi Soysal, Tante Rosa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 74)*

⁸¹ *Tante Rosa arkada, üç çocuk bıraktı, biri emzikte. (Sevgi Soysal, Tante Rosa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 34)*

putem. Budući da Tante Rosa nije svojom voljom pristala da rodi prvo dijete, vjerovatno je kasnije shvatila da može i želi imati život i izvan svoje reproduktivne uloge.

5.2. Odnos društva prema Tante Rosi

Društvo pojedincu daje identitet, sigurnost, moralne norme, važnost i vrijednost. U ovom poglavlju analizirat ćemo odlomke koji govore o odnosu društva prema glavnoj junakinji, Tante Rosi, to jeste o tome kako se sredina u kojoj se nalazila odnosila prema njoj. Osvrnut ćemo se na to u kojoj je mjeri društvo osuđivalo postupke Tante Rose.

Kada je Rosa imala jedanaest godina, u nedjeljnom časopisu *Nasamo sa Vama* pročitala je vijest o Kraljici Viktoriji koja je sa osamnaest godina vršila reviziju u savezu kraljevske konjice. Ta vijest joj se jako dopala te je odlučila postati dreser konja. Rosin otac je bio jako strog ali i slab na nju pa joj je dopustio da se okuša u tome i da pristupi cirkuskoj trupi. Prvog dana su je stavili na najopasnijeg konja u cirkusu sa kojeg je pala i povrijedila se. Ni brojni padovi je nisu spriječili da odustane od svoje nakane. Nakon očeve smrti, Rosina majka se udaje za drugog čovjeka koji nije loše prihvatio Rosinu želju da postane dreser konja pa je Rosa počela raditi u cirkusu kako bi ostvarila svoj san. Međutim, iako se trudila, na kraju je shvatila da ne može postati dreser konja.

Kada je upravitelj cirkusa vidio da je Rosa ovog puta dovedena bez upozorenja, shvatio je da je koža Rosine stražnjice tanja od školskih udžbenika. Rosa se pristojno ponašala prema njemu.. Jedna djevojka koja nije željela postati dreser konja, odmah bi uzjahala konja, ali Rosa koja je otpočetak odbacivana zbog toga što je željela biti dreser konja nije mogla uzjahati konja. Rosa više nije mogla da jaše konja; zauzvrat je u vreće stavljala izmet životinja iz cirkusa i nosila da ga kao đubrivo proda seljanima.⁸²

---

⁸² *Sirk müdürü Rosa'nın bu kez uyarmalara kalkışılmadan getirildiğini görünce Rosa'nın k... derisinin okul kitaplarından ucuz olduğunu anladı. Rosa hoş gelmişti ona. At cambazı olması istenmeyen bir kız hemen ata bindirilir, ama at cambazı olsun diye baştan atılan bir kız asla ata bindirilmez. Rosa artık attan düşemiyor; buna karşılık sirk hayvanlarının gübrelerini torbalara yerleştirip köylülere satmaya götürüyordu. (Sevgi Soysal, Tante Rosa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 16)*

Odlomak koji smo naveli ukazuje na odnos društva prema Tante Rosi. Dakle, ovdje vidimo kako Rosa doživljava poniženje. Nije mogla da ispuni svoju veliku želju, svoj dječiji san koji bi je odveo u nekom drugom, za nju možda, boljem smjeru. Zbog ozljeda i čestog padanja s konja više nije bila sposobna da obavlja zadatak za koji je bila zadužena. Jedna od glavnih društvenih normi jeste da budemo humani, spremni da pomognemo, i da budemo podrška onima kojima je to potrebno. Suprotno tome, upravitelj cirkusa je Tante Rosu ponizio time što joj je povjerio posao koji i nije bio dostojan nje, posebno zato što je bila djevojčica. Kao što možemo vidjeti, imala je zadatak da skuplja izmet životinja iz cirkusa u vreće i da ga prodaje seljanima. Upravitelj cirkusa time obeshrabruje Rosu u njenim nastojanjima da bude ono što želi i sputava je u njenim ambicijama te na taj način pothranjuje svoj sopstveni ego. Iz navedenog uočavamo želju jednog muškarca za dominacijom nad ženom.

Naredni odlomak govori o moralnim normama kršćanske zajednice koja kruto gleda na ženu/djevojčicu i njene želje i potrebe. Takva zajednica nameće norme koje od žene očekuju da bude smjerna, poslušna, da zanemaruje svoje želje i porive. Također, u takvom društvenom uređenju položaj oba spola nije bio idealan ali treba naglasiti da su muškarci uživali veća prava u usporedbi sa ženama. Za crkvu je idealno uređeno društvo bilo ono koje je vođeno od strane svještenika, opata i opatica, te njihove ideje odricanja od duhovnih a posebno tjelesnih užitaka. Također, za katoličku crkvu, odnosno zaređene svještenike je važno odricanje od svih ovosvjetovnih požuda, uključujući brak i privatno vlasništvo. Važno je kazati da su žene u izrazito katoličkim sredinama bile pod utjecajem patrijarhalne vlasti te se shodno tome tijelo žena shvata kao sveti hram.⁸³

Tante Rosu su upisali u školu časnih sestara, gdje ona upoznaje časnu sestru po imenu Maria. Kako Rosa navodi, časna sestra Maria je bila strašna žena plavih očiju koja ju je kudila i kažnjavala zbog toga što Rosa nije mogla suspregnuti svoje želje. Odlomak koji slijedi je dijalog između časne sestre i Rose.

“Iz čista mira piješ vodu, ti si griješna djevojka koja ne zna obuzdati svoje želje” rekla je Schwester Maria, “ne možeš da se kontrolišiš”. “Ne mogu se kontrolisati” rekla je Rosa, “zato što sam u duši princeza. Princeza je prinčeva, a čak ni vi nemate sposobnost da ubijete nešto što

---

⁸³ Igor Zrinski, *Položaj i uloga žena u kršćanstvu*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2013, str. 44

*je prinčevo. "Schwester Maria je bila ljuta, veoma ljuta. Zatvorili su Tante Rosu u podrum. Tante Rosa je plakala u podrumu. Molila se Djevici Mariji. Razmišljala je. Razmišljala je o tome kako su svi katolici loši; Djevica Marija je toliko dobra, i vjerovatno nije bila katolkinja kada je rodila Isusa. Šta je bila? Bila je princeza-bila je princeza."*⁸⁴

Kao što vidimo, Tante Rosa je bila ugnjetavana od strane časne sestre. U toj školi je trebala da nauči kako ispravno da se ponaša, a pod time mislimo na ponašanje prema društvenim normama patrijarhalnog društva kojeg ona ne odobrava i ne voli. To je očito u postupku časne sestre Marije prema njoj kojim ona želi uspostaviti kontrolu nad Rosom. Također, ovdje vidimo način postupanja časne sestre prema Rosi, gdje ona od nje traži da obuzda svoje želje. Ponekad strogoća i zabrane mogu izazvati suprotan efekat. Pristup časne sestre očigledno je utjecao na stavove Tante Rose. Stoga je Rosa postala neko ko mrzi religiju u kojoj je odrastala i doživljavala je kao zabranjivanje nekih osnovnih životnih potreba.

*U časopisu Nasamo sa Vama govorilo se o ženi koja je ostavila svoga muža, djecu, i to Katolkinja, napustila selo, selo u kojem je živjelo toliko učtivih ljudi i u kojem je propovijedao najugledniji svještenik juga, govorilo se da je crkva tog sela izopćila ženu, a te žene, slinava djeca, njihovi muževi koji svake nedjelje postaju neodoljivo muževni su uvijek slušali to, u nedjelju ujutru svještenik je uvijek pričao o toj ženi, svještenik je pričao o Tante Rosi.*⁸⁵

Tante Rosa je još od djetinjstva bila podučavana religiji u porodici, selu, školi časih sestara, međutim, iako se očekivalo od nje da bude primjer u društvu, ona je izrasla u potpunu suprotnost. Kroz život, svaki čovjek uči da pridaje važnost onome što njegovi bližnji misle o njemu. Rosa je postala žena koju je crkva izopćila. Crkva koja je za to područje bila sveto mjesto, označila ju je kao ženu koja je u potpunoj suprotnosti sa vjerskim postulatima.

---

⁸⁴ *Schwester Maria, "Su içiyorsun durup dururken, sen arzularına gem vuramayan günahkâr bir kızsın," dedi, "içini öldürmeyi bilmiyorsun." "Ben içimi öldüremem," dedi Rosa, "çünkü içim prensesdir. Prenses prensindir ve prensin olan bir şeyi öldürmeye sizin bile yetkiniz yoktur." Schwester Maria kızdı, çok kızdı, Tante Rosa'yı mahzene kapadılar. Tante Rosa mahzende ağladı. Meryem Ana'ya dua etti. Düşündü. Düşündü ki bütün Katolikler pis, kötü şeylerdir; Meryem Ana o kadar iyi ki, o herhalde İsa'yı doğururken Katolik değilmiş. Peki neymiş? Prensesmiş-prensesmiş. (Sevgi Soysal, Tante Rosa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 22)*

⁸⁵ *Sizlerle Başbaşa dergisinde diyordu ki, bir kadın diyordu bırakmış kocasını, yavrularını, hem de Katolik bir kadın, bir köyü bırakmış, o kadar saygılı kişilerin yaşadığı ve günün en saygılı papazının vaaz verdiği köyü, kilise kadını, o köyün kilisesi kadını afroz etmiş diyordu, afroz etmiş yaaa, o kadınlar, sümüklü çocuklar, her pazar dayanılmaz şekilde erkekleşveren kocaları hep bunu dinlemişler, pazar sabahı, papaz hep o kadını anlatmış, papaz Tante Rosa'yı anlatmış. (Sevgi Soysal, Tante Rosa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 34)*

Patrijarhalno društvo osudilo je ženu na čednost i ograničilo je na brak. U njenom je slučaju puteni čin, ako nije posvećen zakonom ili sakramentom, grijeh, posrnuće, poraz, slabost. Obavezna je braniti svoju krepost, svoju čast. Ako popusti, posrne, izaziva prezir.⁸⁶ Tante Rosa je smatrala da joj je ograničena sloboda kao i mogućnost donošenja vlastitih odluka. Njen put ka slobodi se nije svidio većini pa je društvo odbacilo i izopćilo. De Beauvoir u svojoj knjizi *Drugi spol* kaže da je žena biološki predodređena da ponavlja život “*dok za nju samu život ne sadrži razloge svog postojanja*”.⁸⁷ Tante Rosa nije pridavala značaj tome što je izopćena iz crkve već je svjesno donosila odluke koje su u suprotnosti s normama patrijarhata.

5.3. Tante Rosa kao borbena žena

Ovo poglavlje započet ćemo citatom koji opisuje borbu glavne junakinje Tante Rose: “Žena s glasom po definiciji je jaka žena, ali potraga za tim glasom može biti vrlo teška”.⁸⁸ Dakle, odlomci u ovom poglavlju pokazatelj su toga da Tante Rosa nije odustajala, da je imala snagu da pristaje na sve, da radi bilo kakav posao kako bi postala nezavisna.

Tante Rosa je u časopisu *Nasamo sa Vama* vidjela oglas za posao. U tom trenutku Rosa je bila bez posla, otišla je na adresu i pokucala na vrata. Vrata joj je otvorila punačka žena koja joj je objasnila da je riječ o poslu u javnoj kući. Rosi se nije svidjelo o kakvom poslu je riječ, okrenula se i krenula da ide, međutim vratila se i ponovo pozvonila na vrata.

Prvo je Rosa rekla “ako je tako, prijatno”, a potom se vratila i ponovo pozvonila na vrata. Šta me briga za žene koje se svojom voljom prodaju. Ja sam kasirka. Nemoral mog komšije mi ne smeta. Hljev je svugdje hljev. Rosa se prisjetila onih koji su na ulici uzvikivali slogane “Hljev i Sloboda”. A ti dođeš i sa zaslijepjenošću koja je ostala iz perioda čednosti odbiješ hljev koji ti dođe. Čovjek ostaje gladan, a kad ostane gladan odahne. Ali, da sam se mogla prodati,

---

⁸⁶ Simone de Beauvoir, *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2016, str. 255 (sa francuskog jezika prevela Mirna Šimat)

⁸⁷ Simone de Beauvoir, *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2016, str. 92 (sa francuskog jezika prevela Mirna Šimat)

⁸⁸ Autorica citata Melinda Gates

*možda bih se i prodala. Da li bi to bilo i hljeb i sloboda? Rosa je vesele dane provodila u salonu sa crvenim lampama i lažnim antikvitetima. Piće je bilo jeftino. I pije i radi kao kasirka. Istovremeno je posmatrala najzabavniju kupovinu, varanje muškaraca koje daje beskrajnu radost čovjeku i iskonsku glupost muškaraca. Iza kase je pijuckala svoje piće i gledala ludorije muškaraca. Ah niti mrzim niti osjećam išta drugo.*⁸⁹

Tokom cijelog romana primjećujemo da je Rosa u stalnoj potrazi za poslom ne gledajući o kojem je poslu riječ. Tante Rosa nije marila što je bilo riječi o poslu u javnoj kući, bilo joj je samo bitno da osigura egzistenciju. To potvrđuju i njene riječi: “Hljeb je svugdje hljeb.” Tante Rosa ruši opće društvene norme i propituje moralne vrijednosti. Također, veoma je važno naglasiti njenu ravnodušnost i prezir prema muškarcima.

Ali, morati živjeti, nastaviti, istrajati. To znači Tante Rosa.⁹⁰ Ponovno traženje posla! Jednostavnije rečeno, Tante Rosa znači traženje posla.⁹¹

Kroz cijeli roman imali smo priliku upoznati Tante Rosu kao jednu borbenu ženu koja ne odustaje u onim situacijama kada bi se to od nje očekivalo. To nam potvrđuje i navedeni odlomak opisujući je kao osobu koju je život primorao na neprestanu borbu za preživljavanje. Umjesto žene koja bi svoje posljednje godine života trebala provesti u krugu porodice, u miru i blagostanju, Rosa je i taj period svog života provela u borbi za opstanak. Zanimljivo je da su njena borba i traženje posla ono što definiše njenu egzistenciju, nju kao ljudsko biće, odnosno kao ženu. Ovo je veoma značajna crta glavne junakinje s aspekta feminizma. Da li možemo kazati da je Tante Rosa primjer jedne feministice? Na osnovu njene cjelokupne borbe tokom

---

⁸⁹ Önce, “Öyleyse iyi günler,” dedi Rosa, sonra döndü çaldı kapıyı yeniden. Kendini bile isteye satan kadınlardan bana ne. Ben kasiyerim. Komşunun ahlaksızlığı beni ırgalamaz. Ekmek her yerde ekmektir. “Ekmek ve Hürriyet” sloganlarıyla sokakta bağrıışanları hatırladı Rosa. Ve sen gel ayağına gelen ekmeği, bakirelik çağından kalma bağnazlıklarla tep. Adam aç kalır, aç kaldığı da oh olur. Ayrıca ben de satabilseydim kendimi, satardım belki - satardım belki - satardım belki. Ve hem ekmek, hem hürriyet mi olurdu bu? Kırmızı lambalı, sahte antika eşyalı salonda şen günler geçiriyordu Rosa. İçki ucuzdu. Bir yandan kafa çekiyor, bir yandan kasiyerlik yapıyor. Bir yandan da en eğlenceli alışverişi seyrediyordu, en eğlenceli alışverişi, erkeklerin insana sonsuz neşe veren kazıklanmalarını, erkeklerin kutsal aptallıklarını. İçkisini ve erkeklerin ahmaklıklarını yudum yudum içiyordu kasanın ardından. Aman ne huncım kaldı, ne bir şey. (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 68-69)

⁹⁰ Ama yaşamak zorunda olmak, sürdürmek, ısrar etmek. Bu Tante Rosa demektir. (Sevgi Soysal, *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, str. 66)

⁹¹ Yine iş aramak! Daha sade anlatımla, Tante Rosa; iş aramak demektir. (Ibid)

cijelog romana, donesenih odluka koje su u suprotnosti s patrijarhalnim normama, želje da ima pravo vladati svojom sudbinom, odlučivati o sebi i svom životu, želje da bude ono što poželi bez da se obezvrijeđuje zbog svojih izbora, te same neovisnosti tokom života, smatramo da je Tante Rosa primjer jedne feministice. Tante Rosa pokazuje želju za neovisnošću te na taj način daje primjer cijelom društvu koliko je žena jaka i koliko može sve izdržati. Autorica Sevgi Soysal je upravo kroz lik iako tragične glavne junakinje, Tante Rose, prikazala svoju borbu za slobodu žena, poteškoćama žena u poslovnom životu, njihovoj ljubavi i braku.

6. ZAKLJUČAK

Tante Rosa je feministički roman turske autorice Sevgi Soysal u čijem je središtu žena i problemi s kojima se suočava u patrijarhalnom društvu. Iako je djelo koncipirano kao zbirka zasebnih pripovjedaka, ono se može čitati kao cjelina. Sve pripovjetke govore o istom liku, o Tante Rosi i događajima iz njenog života. Dakle, dat je prikaz života glavne junakinje od njene jedanaeste godine pa sve do smrti, život u kojem je ona sebe isprva doživljavala kao princezu koja živi sretan život. Međutim, prvo seksualno iskustvo glavne junakinje obilježilo je njen život koji će joj donijeti mnoge poteškoće kako emotivne tako i egzistencijalne. Roman govori o ženi koja je upravo iz tog razloga najprije žrtvovala svoj život za druge, porodicu i društvo a potom sve to napustila i rušeći norme patrijarhalnog društva doživjela da bude izopćena. Glavna junakinja je samo željela da bude slobodna i samostalna u svakom smislu.

Ideje feminizma su prokale roman i mogu se prepoznati u odnosu prema svijetu i životu glavne junakinje. Kroz feminističko čitanje romana nastojali smo da sagledamo kakav je bio odnos Tante Rose prema muškarcima. Uvidjeli smo da je njen stav prema muškarcima bio negativan i da je uzrok tome bila trauma prvog seksualnog iskustva koja je pratila tokom cijelog života. S obzirom na to da je glavna junakinja živjela u patrijarhalnom društvu, u romanu smo mogli uočiti kakav je odnos ono imalo prema njoj kao djevojci i kao ženi. Osim toga, u romanu je često propitivana njena uloga majke, njena hladnoća i nedostatak empatije prema djeci. To je veoma važno s feminističkog aspekta zbog toga što se žena ne mora ostvariti kao majka da bi pronašla sebe i bila srećna.

Postupci Tante Rose nisu bili prihvaćeni u društvu, bili su predmet osude, odbacivanja i nepoštovanja. S toga smo smatrali da je važno prikazati kakav je bio odnos društva prema Rosi i kako se ona nosila u takvim situacijama. Ono što nam je posebno privuklo pažnju tokom analize ovog romana jeste to što je Rosa prikazana kao borbena žena iako je u mnogim situacijama doživljavala razočarenja i odavala se nemoralu. Dakle, ovaj roman nas može naučiti tome da se u svakoj situaciji izdignemo, da se borimo najprije za sebe, da istrajemo u životu ma koliko to nekada izgledalo nemoguće ali i tome šta društvo može ponuditi ženi koja je sama u borbi za egzistenciju i koja je izopćena u svojoj sredini. Žensko pismo i feminističko čitanje romana

rasvetljavaju mnoge postupke glavne junakinje i doprinose sagledavanju pozicije žene i njenih uloga u patrijarhalnom društvu.

7. BIBLIOGRAFIJA

IZVORI

1. Soysal, Sevgi, *Tante Rosa*, İstanbul, İletişim Yayınları, , 2021.

LITERATURA

1. Arat, Necla, *Kadın Sorunu*, İstanbul, İ. Ü, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980.
2. Arat, Necla, *Türkiye’de Kadın Olmak*, İstanbul, Say Yayınları, 1996.
3. Bayrak, Mehmet, “Hapishane Edebiyatı ve Sevgi Soysal’da “Tutkulu Kadın””, *Politika Dergisi*, 27.11.1976.
4. Bećirbašić, Belma, *Tijelo, ženskosti moć*, Zagreb-Sarajevo, Synopsis, 2011.
5. Binyazar, Adnan, *Tante Rosa İle*, Bilgi Yayınevi, 3.Basım, 1980.
6. Biti, Vladimir, *Pojmovnik savremene književne i kulturalne teorije*, Zagreb, Matica hrvatska, 2000.
7. Çakır, Serpil, *Osmanlı’da Kadın Hareketi*, İstanbul, Metis Yayınları, 1996.
8. Cem, İsmail, *Tarih Açısından 12 Mart Nedenleri, Yapısı, Sonuçları*, İstanbul, Cem Yayınları, 1980.
9. De Beauvoir, Simone, *Drugi spol*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2016. (sa francuskog jezika prevela Mirna Šimat).
10. Demirdağ, Muhammet Fatih, *Kürelleşme ve Feminizm Üzerine Bir Araştırma*, Sosyolojik Düşün.
11. Furrer, Priska, *Sevgi Soysal Bireysellikten Toplumsallığa*, İstanbul, Papirüs Yayınevi, 2003.
12. Gros, Elizabet, *Promenljiva tela*, Beograd, Centar za ženske studije, 2005.
13. Idil, A.Mümtaz, *Bir Sevgi’nin Öyküsü*, İstanbul, Kavram Yayınları, 1990.
14. İleri, Selim, „*Sevgi Soysal Üzerine*“ Ankara, Türk Dili 304, 1977.

15. Jovanović, Kosana, "Svog tijela gospodarica? Žensko tijelo i tjelesnost u srednjovjekovnoj viteškoj književnosti jadranskog prostora", 10. Istarski povijesni biennale, Corpus, Camalitas:o tijelu i tjelesnosti u povijesti na jadranskom prostoru, online predavanje, 20-21.05.2021.
16. Lizzul, Isabella, "*Žensko pismo*" u hrvatskoj poslijeratnoj lirici, Rijeka, Sveučilište u Rijeci, 2016.
17. Nutku, Özdemir, *Yeni başlayanlar için oyuncunun çalışması*, İstanbul, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Maatbası, Yenibosna, 2004.
18. Panić, Dragana, *Tematiziranje ženskog pitanja u djelu Simone de Beauvoir*, Osijek, Sveučilište Josipa Jurija Strossmayera u Osijeku, 2013.
19. Soysal, Sevgi, *Milliyet Sanat Dergisi*, 3.12.1976.
20. Soysal, Sevgi, *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1977.
21. Trupković, Kristina, *Žensko pismo i postmoderna poetika romana*, Rijeka, Sveučilište u Rijeci, 2015.
22. Vrcelj, Sofija, Mušanović, Marko, *Kome još (ne) treba feministička pedagogija?!*, Rijeka, Hrvatsko futurološko društvo, 2011.
23. Watkins, Susan Alice, Rueda, Marisa, Rodriguez, Marta, *Feminizam za početnike*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2002, prevela Mirjana Paić-Jurunić.
24. Zlatar, Andrea, *Rječnik tijela*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2010.
25. Zrinski, Igor, *Položaj i uloga žena u kršćanstvu*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 2013.

JEDINICE SA INTERNETA

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/soysal-sevgi> pristupljeno 20.04.2023.

<https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/sevgi-soysal.html> pristupljeno 24.04.2023.

<https://www.mardinlife.com/sevgi-soysal-kimdir-sevgi-soysal-kitaplari-ve-sozleri.html> pristupljeno 26.04.2023.

<https://www.fembio.org/english/biography.php/woman/biography/sevgi-soysal/> pristupljeno 27.04.2023.

<https://www.idefix.com/yazar/sevgi-soysal/s=149473> pristupljeno 01.05.2023.

<https://www.biyografi.info/kisi/sevgi-soysal> pristupljeno 03.05.2023.

<http://www.serenti.org/mccarthy-donemi-abdde-cadi-avi/> pristupljeno 07.05.2023.

<https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/> pristupljeno 08.05.2023.

<https://www.turkedebiyati.org/ahmet-mithat-efendi/> pristupljeno 11.05.2023.

<https://www.turkedebiyati.org/feminist-soylem-ve-kadin-yazarlar/> pristupljeno 12.05.2023.

<http://www.knjizenstvo.rs/sr-lat/casopisi/2013/zenska-knjizevnost-i-kultura/zene-pisci-u-turskoj-knjizevnosti#gsc.tab=0> pristupljeno 15.05.2023.

<https://onedio.com/haber/turk-feminist-yazarlarin-ocnu-isimlerinden-sevgi-soysal-kimdir-1141334> pristupljeno 16.05.2023.

<https://www.danas.rs/vesti/drustvo/vladavina-prava/neverovanje-iskazima-zena-je-u-osnovi-kulture-silovanja/> pristupljeno 20.07.2023.

[Lidija Vasiljević - Feminističke kritike pitanja braka, porodice i roditeljstva - Princip.Info | Princip.Info](#) pristupljeno 21.07.2023.

8. PRILOG

8.1. Životinje Tante Rose

Onog dana kada se završio rat i kada su kuće uništene, Tante Rosa je pronašla jednu kornjaču- životinja koja nosi kuću na leđima-. Pronašla je životinju koja nosi kuću na leđima u ruševinama, zavoljela je i željela da je odnese kući. Prisjetila se da su im kuće uništene i da su odsjeli u jednom od stanova koji su izgrađeni zahvaljujući Udruženju za pomoć žrtvama bombardovanja i kampanji Ružičasti anđeli dobrovoljci udruženi s narodom. Rosi se nije sviđjela životinja koja nosi kuću na leđima. Tog dana je shvatila da je kuća vlasništvo koje treba i može biti srušeno neovisno od osobe. Potom je zavoljela usamljene mačke i krvoločne, slobodne šumske životinje sa daleke strane. Tante Rosa se probudila jednog jutra, shvatila da se i njena životinja probudila i zavoljela je svoju životinju. Najprije pogledi a potom ples subotom uveče. Nakon valcera, tanga i svinga, voljela je ples životinja. Voljela je ljubavne romane iz časopisa Nasamo sa Vama. Voljela je muške poglede koji su joj bili poznati dok je ulazila i izlazila iz slastičarnice na uglu Königstrasse. Voljela se uređivati za muške poglede. Jednog dana, u subotu, subote su ludi dani, otišla je sa Hansom, sinom svoji komšija, na ples u kvartovski pab. Popila je tri čaše piva. Iz nekog razloga Hans je ovaj put platio sva piva. Na prvom plesu se Rosa jako oznojila. Još se više oznojila na drugom plasu, nakon trećeg, četvrtog plesa bila je sva mokra, obrazi su joj bili crveni. Hansova ruka je drhtala. Rosa se stidjela ali se nije ustručavala toga da izađu zajedno vani, da zajedno šetaju stazom koja vodi ka šumi, nije se mogla dovoljno postidjeti. Ta požudna životinja koja se izobličila i iznenada pojavila iz šume, bila je Hans, pred Tante Rosom više nije bio Hans već životinja, i u toj klopi je nije čekao Hans, apsolutno ne Hans već lukava zvjer kojoj se bacila u naručje. Ali što je najgore sada, što je najgore, životinja koja se izobličila i iznenada pojavila bila je opet Hans, glupi Hans, Hans s kojim je otplesala tri plesa, Hans koji je tog dana iz nekog razloga platio pivo, Hans koji neće znati niti razumjeti da Tante Rosa može imati životinje i da može spavati sa tom životinjom. Tante Rosa je zatrudnjela. Zatrudnjela je sa Hansom. Kao i u svim onim svakidašnjim ljubavnim romanima objavljenim u časopisu Nasamo sa Vama zatrudnjela je odmah i smatrala da je istina ono što piše u tim romanima. Mislila je da je to ispravno i udala se za Hansa kako ne bi rodila jedno kopile i bila djevojka iz porodice koja je „ukaljala čast“ poput djevojaka iz romana časopisa Nasamo sa

Vama. Od mačaka koje baš i nisu marile za vlasnike i zaštitu njihovih kuća, Rosa je počela više voljeti pse za koje je smatrala da je jedini smisao njihovog postojanja da zaštite vlasnike i njihove kuće. Zatim je zavoljela kanarinke, naivne kokoške, dosadne papagaje i sve domaće životinje pa čak i kornjače koje nose kuću na leđima-zaboravila je one krvoločne, slobodne, šumske životinje. Mislila je da je zaboravila, jer kada je shvatila, kada je shvatila da ono što je pisalo u ljubavnim romanima časopisa Nasamo sa Vama nije istina, oh onda... Kada je nevoljno počela spavati sa mužem shvatila je šta znači biti žena koja je "ukaljala čast", i kada se porodila nakon što je spavala s mužem, shvatila je šta znači roditi kopile, toliko je dobro i opipljivo shvatila da ništa nije poput onoga što je pisalo u ljubavnim romanima časopisa Nasamo sa Vama. Onog dana kada se završio rat, Tante Rosa je pronašla jednu kornjaču- životinja koja nosi kuću na leđima-. Kuće su unuštene. Pronašla je životinju koja nosi kuću na leđima u ruševinama, zavoljela je i željela je da je odnese kući. Prisjetila se da su im kuće uništene i da su odsjeli u jednom od stanova koji su izgrađeni zahvaljujući Udruženju za pomoć žrtvama bombardovanja i kampanji Ružičasti anđeli dobrovoljci udruženi s narodom. Rosi se nije sviđjela životinja koja nosi kuću na leđima. Tog dana je shvatila da je kuća vlasništvo koje treba i može biti srušeno neovisno od osobe. Gore navedeni događaju su protekli iz Tante Rose kao voda koja curi iz cjedila i Tante Rosa je počela na svijet gledati kroz rupice na cjedilu.

8.2. Tante Rosa je izopćena

Bila je nedelja, dok je došla svoje treće dijete, Tante Rosa je posmatrala grupu ljudi koja ide u crkvu. Stare i mlade žene su stavile šešire i obrisale noseve svojoj djeci. Grubi, crveni muškarci nateklih prstiju su u kafani popili posljednji gutljaj piva i obrisali svoja lica nateklim i crvenim prstima. Šeširi njihovih žena udarili su o staklo kafane, ustali su, izašli na mraz i tražili uobičajene sline u nosevima svoje djece. Zvukovi zvona, tiho izgovaranje molitve, pjesme, heklani radovi, ikone, svjetiljke, slike anđela. Anđeli su zamahnuli krilima i zalepršali uz zvuk orgulja. Muž Tante Rose sa kojim je sedam godina u braku, prisjetio se jutro kada su se vjenčali. Muž Tante Rose koja nije mogla doći u crkvu u nedjelju zbog toga što je došla svoje treće dijete, navikao je da razmišlja o starim uspomnama uz zvuk orgulja. Molitva je bila duga; pjesme, zvona i zvuk orgulja dugo su trajali. Isus na slikama je ostario. Nosevi djece koja u crkvu dolaze čistih noseva opet su bili vlažni- zvuk zvona.

Tante Rosa je posmatrala gomilu koja se vraćala iz crkve. Napolju je padao snijeg. Djeca su dolazila sprijeda i pravila grudve. Jedna grudva je poletjela i razbila prozor Tante Rose. Mraz, snijeg i prisustvo njenog muža koji se vratio iz crkve ispunili su unutrašnjost, dijete je posisalo koliko je moglo i zaspalo. Tante Rosa je dojkom začepila rupu u prozoru, mraz je ugrizao njenu dojku, žene koje su se vraćale iz crkve skinule su šešire, stavile ih na lice i poprijeko gledale muža Tante Rose. Muž Tante Rose ništa nije primjećivao, razmišljao je o pečenoj guski u kući, o pečenoj guski koja se jede svake nedjelje, o piti od jabuka, o vrućoj kafi.

Zatim je plakalo prvo dijete, drugo dijete, a plakala je i beba. Tante Rosa se zakopčala, hodala je u bademantilu koji se vukao po podu, drvene stepenice su škripale. Otvorila je poklopac kovčega, izbljedjele slike, izbljedjele sveske, osušene ljubičice među laticama, uvele ljubičaste ljubičice. Vidjela je pismo, neko pismo, zatvorila je poklopac kovčega, napolju je padao snijeg, muž joj je došao kući. Pečena guska je bila bolja nego bilo kojeg ponedjeljka, pita od jabuka bila je jako dobra, kuća je bila topla, stolnjak uštirkan, muževa kosa gelom učvršćena i razdvojena na sredini. Tante Rosin korzet je bio kvalitetan, od pečene guske koju je jela napuhao joj se stomak, korzet je bio dobar, stiskao je, korzet je jako stiskao, povukla se u sobu. Zaključala je vrata iznutra. Svako nedjeljno popodne dolazio bi joj muž u spavaću sobu. Pokušala se sjetiti

pisma kojeg je vidjela, razmišljala je o licu muškarca ali nije išlo, uvijek su joj pred očima prolazili brodovi, zvižduci vozova, zvižduci fabrika, brujanje, brujanje velikih, prepunih gradova, brujanje grada u kojem su štampane novine Nasamo sa Vama - navaljivao je na vrata, navaljivale su zbunjene ruke koje su u određenim danima po navici otvarale ta vrata na koja su bile navikle. Zbunjenost i okrutnost, neočekivana okrutnost, muž Tante Rose je vikao. Čovjek je udarao pesnicama o vrata, kucao je na vrata koja su joj narušavala mir -udarao je šakama o vrata koja su prekinula posljednji niz koji je remetio mir postelje njegove žene - jutro-crkva-pečena guska-pita od jabuka. Tante Rosa se sjetila lica muškarca kojeg se pokušavala sjetiti.

Tante Rosa je za sobom ostavila jedno pismo, ostavila je troje djece, jedno koje je još došlo i spremačicu koju je naučila da peče gusku i da pravi pitu od jabuka, da uštirka stolnjak i da raspremi ormare. Ostavila je kuću sa malom baštom zasijanom proljetnim ljubičicama, kuću sa drvenim stepeništem, visokim plafonom i budilnikom, muža koji ide u crkvu svake nedjelje ujutru, koji je svako nedjeljno popodne spavao sa njom, komšinice sa šeširima, njihovu slinavu djecu, njihove muževe, ostavila je njihove pečene guske žive, zvona, zvuk orgulja, božićne pjesme, lijevu dojku kojom je začepila rupu na staklu razbijenom grudvom koju su bacila djeca vraćajući se iz crkve, lijevu dojku koja je masnim tkivom prekrivala njeno srce. Otišla je. Otišla je tamo pored dimnjaka fabrike, brodskih zvižduka, kod ljudi koji u tramvajima gaze jedni drugima noge, koji ne kažu ni izvini, ni zdravo, ni dobro jutro, bila je to nedjelja popodne ili večer, otputovala je ostavljajući za sobom presavijena pisma među uvelim proljetnim ljubičicama, ostavila je svadbene haljine i veo. U časopisu Nasamo sa Vama govorilo se o ženi koja je ostavila svoga muža, djecu, i to Katolkinja, napustila selo, selo u kojem je živjelo toliko učtivih ljudi i u kojem je propovijedao najugledniji svještenik juga, govorilo se da je crkva tog sela izopćila ženu, a te žene, slinava djeca, njihovi muževi koji svake nedjelje postaju neodoljivo muževni su uvijek slušali to, u nedjelju ujutru svještenik je uvijek pričao o toj ženi, svještenik je pričao o Tante Rosi, njen muž je bio kao heroj sela, sve žene sa šeširima takmičile su se te nedjelje u pozivanju muža Tante Rose na pečenu gusku, takmičile su se u tome koja će na porcelanskom tanjiru staviti više pite od jabuka. Crkva, svještenik, muž i spremačica su se utrkivali u izopćavanju nje. Ono što se sada očekuje je samoubistvo, ponor, pad. Ono što se sada očekuje je to da će starica umrijeti bijedno na kraju života punog grijeha. Ili se sada očekuje sretni život grijешnika koji umiru bez ispovijedanja? Da li je ono što se sada očekuje uspjeh, sreća? Ili to nije ništa, baš ništa? Zar ne

znače ništa zvižduci broda, fabrika? Zar ne znači ništa miješanje u gomilu ljudi koji jedni drugima gaze noge, koji ne kažu ni izvini ni dobro jutro ni zdravo? Šta je to? Šta je to ako je Tante Rosa izopćena jedne nedjelje u mirnom katoličkom selu, šta je to, kakav je kraj koji se očekuje?

Tante Rosa je postala prodavačica časopisa u velikom gradu u kojem je otišla. Prodavala je i časopis Nasamo sa Vama. Gore je bio njen lijepi, novi muž koji je svirao violinu. Nakon što je izopćena, Tante Rosa je dobro zarađivala tako što je prodavala časopis Nasamo sa Vama.